

Akademien för Utbildning, Kultur och Kommunikation

Ingen vill vara en hemmasittare

- *elevs, vårdnadshavares och skolpersonals tankar och erfarenheter kring orsaker till problematisk skolfrånvaro och möjligheter och hinder i vägen tillbaka till skolan*

Malin Johnsson

Lotta Lödesjö

Självständigt arbete i specialpedagogik - speciallärare

Avancerad nivå
15 högskolepoäng
Vårterminen 2022

Handledare: Nina Klang

Examinator: Anders Garpelin

Mälardalens Universitet

Akademien för utbildning, kultur och kommunikation

Kurskod SQA137, Självständigt arbete i specialpedagogik – speciallärare med inriktning utvecklingsstörning

Malin Johnsson och Lotta Lödesjö

Ingen vill vara en hemmasittare

-elevers, vårdnadshavares och skolpersonals tankar och erfarenheter kring orsaker till problematisk skolfrånvaro och möjligheter och hinder i vägen tillbaka till skolan

Årtal: 2022

Antal sidor: 54

SAMMANFATTNING

Problematisks skolfrånvaro är idag ett växande problem som påverkar både eleven och samhället i stort. I vår sökning efter forskning inom området upptäckte vi att forskning kring återgången till skolan efter problematisk skolfrånvaro är eftersatt. Vi såg det därför som intressant att undersöka detta. Syftet med studien var att undersöka några elevers, vårdnadshavares och skolpersonals syn på orsaker till problematisk skolfrånvaro, samt möjligheter och hinder i arbetet med att främja skolnärvaro. Studien har en kvalitativ ansats där både semistrukturerade intervjuer och enkäter med öppna frågor användes som datainsamlingsmetod. Studiens empiri analyserades utifrån systemteori, genom Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell och ställdes sedan i relation till tidigare forskning. Resultatet visar att det ofta finns flera bakomliggande faktorer till att elever hamnar i problematisk skolfrånvaro och att dessa faktorer behöver beaktas vid återgången till skolan. I det närvarofrämjande arbetet framkommer det både möjligheter och hinder och att dessa faktorer går att härleda till både eleven, familjen, skolan och samhället. Slutsatsen är att problematisk skolfrånvaro är mångfacetterat. I det närvarofrämjande arbetet behöver elevens situation ses ur ett helhetsperspektiv och hänsyn behöver tas till både eleven, familjen, skolan och samhället.

Nyckelord: ADHD, autism, hemmasittare, intellektuell funktionsnedsättning, problematisk skolfrånvaro, ökad skolnärvaro

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
2 Bakgrund.....	3
2.1 Styrdokument.....	3
2.2 Frånvarostatistik i Sverige.....	3
2.3 Definitioner av skolfrånvaro.....	5
2.4 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro.....	6
2.4.1 Individfaktorer.....	6
2.4.2 Skolfaktorer.....	6
2.4.3 Familjefaktorer.....	7
2.4.4 En kombination av faktorer.....	7
2.5 Konsekvenser av problematisk skolfrånvaro.....	8
2.6 Vägen tillbaka till skolan – att främja närvaro.....	9
2.6.1 Skolan.....	9
2.6.2 Interaktion mellan hem och skola.....	10
2.6.3 Samverkan med andra instanser.....	10
2.7 Sammanfattning.....	11
3 Tidigare forskning.....	13
3.1 Problematiskskolfrånvaro.....	13
3.2 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro.....	14
3.2.1 Psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar.....	14
3.2.2 Relationer i skolan.....	15
3.2.3 Hemförhållanden.....	15
3.3 Konsekvenser av problematisk skolfrånvaro.....	16
3.4 Vägen tillbaka till skolan – att främja närvaro.....	16
3.4.1 Skolan.....	16
3.4.2 Samverkan.....	17
3.4.3 Behandling / program.....	17
3.5 Sammanfattning.....	18
4 Teoretisk referensram.....	20
4.1 Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell.....	20
5 Metodologi.....	24
5.1 Metod och metodval.....	24
5.2 Datainsamling.....	24

5.3 Urval	25
5.4 Genomförande	26
5.5 Dataanalys	27
5.6 Tillförlitlighet och validitet	27
5.7 Etiska aspekter	28
6 Resultat.....	29
6.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro.....	29
6.1.1 Diagnos/psykisk ohälsa.....	29
6.1.2 Hemförhållanden.....	30
6.1.3 Skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse	31
6.2 Vägen tillbaka till skolan.....	32
6.2.1 Relationer	32
6.2.2 Anpassningar	34
6.2.3 Samarbete och samverkan.....	36
6.2.4 Elevens mående.....	38
6.2.5 Tiden.....	39
6.2.6 Skolans förutsättningar	39
7 Analys	41
7.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro.....	41
7.2 Vägen tillbaka till skolan – möjligheter och hinder	42
7.3 Systemen påverkar varandra.....	45
8 Diskussion	46
8.1 Metoddiskussion	46
8.2 Resultatdiskussion.....	48
8.2.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro.....	48
8.2.2 Vägen tillbaka till skolan – möjligheter och hinder	49
8.2.3 Problematisk skolfrånvaro hos elever med funktionsnedsättning	51
8.2.4 Problematisk skolfrånvaro – ett komplext område.....	52
8.3 Specialpedagogisk relevans.....	53
8.4 Slutsats och förslag till vidare forskning.....	54
Referenser	55
Forskningsartiklar	55
Litteratur.....	59
Bilaga 1: Missivbrev	63
Bilaga 2: Intervjuguide.....	65
Bilaga 3: Deltagare.....	68

1 Inledning

Idag finns det många elever som inte klarar av att gå till skolan och som till följd av det har en problematisk skolfrånvaro. Problematisk skolfrånvaro leder till konsekvenser både för eleven och samhället i stort. För eleven minskar möjligheten att fullgöra sin utbildning och att i framtiden få ett jobb. Det ökar även risken för psykiska besvär som ångest och depression. Detta är förödande, då dessa konsekvenser ofta håller i sig upp till vuxen ålder (Kearney m.fl., 2020; Skolinspektionen, 2016; Skolverket, 2010). För samhället blir detta en kostsam historia till följd av de personliga konsekvenserna. En individ som hamnar i ett livslångt utanförskap kostar samhället närmare 15 miljoner kronor (Nilsson & Nilsson Lundmark, 2015).

Problematisk skolfrånvaro är ett växande problem världen över (Forsell, 2020). Antalet elever som inte går till skolan blir fler och fler, samtidigt som ångest och depression ökar hos eleverna. De barn och ungdomar som inte klarar av att gå till skolan befinner sig i det som Yllner (2021) kallar för ett *akut nödläge*. Vem ska hjälpa dem på vägen tillbaka till skolan? Det finns uppmaningar från både Skolverket (2021) och tidigare forskning (Fornander & Kearney, 2019b; Gentle-Genitty m.fl. 2020) om att uppmärksamma tidiga tecken på problematisk skolfrånvaro, samt förslag på förebyggande insatser, för att inte en elev ska hamna i en omfattande skolfrånvaro. Men det är tydligt att detta arbete inte fungerar fullt ut eftersom så många elever är hemmasittande.

Det finns ingen nationell frånvarostatistik idag på hur många elever som har problematisk skolfrånvaro, varken i grundskolan eller i grundsärskolan. Däremot belyser Skolinspektionens rapport (2016) om omfattande skolfrånvaro att elever med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning löper större risk för att bli hemmasittare. Även Autism och Aspergerförbundet (2018) lyfter detta och menar att elever med neuropsykiatriska diagnoser, som autism och ADHD, är överrepresenterade i statistiken. Ogiltig frånvaro är ett problem även inom särskolan (Skolverket, 2010).

När vi har gått igenom tidigare forskning kring ämnet framkommer det att fokus har riktats mot att identifiera bakomliggande orsaker och konsekvenser av problematisk skolfrånvaro.

Det är först på senare tid som det börjar uppmärksammas hur vägen tillbaka till skolan kan se ut. Det finns därför inte så mycket forskning kring återgången till skolan. Det blir därför intressant att undersöka hur denna väg tillbaka till skolan kan se ut. I våra yrkesroller som speciallärare möter vi elever med problematisk skolfrånvaro och upplever att det många gånger är svårt att arbeta med detta. Vi vet att vi delar denna känsla med flera av våra lärarkollegor. Genom att i den här studien ta del av elevers, vårdnadshavares och skolpersonals erfarenheter av problematisk skolfrånvaro med fokus på ökad närvaro i skolan, är vår förhoppning att kunna presentera både möjligheter och hinder i detta arbete och på så sätt bidra med ökad kunskap kring detta.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka några elevers, vårdnadshavares och skolpersonals syn på orsaker till problematisk skolfrånvaro, samt möjligheter och hinder i arbetet med att främja skolnärvaro.

- Vad orsakade elevernas skolfrånvaro, enligt elever och vårdnadshavare?
- Vilka möjligheter och hinder ser elever, vårdnadshavare och skolpersonal i arbetet med att öka skolnärvaron efter en problematisk skolfrånvaro?

2 Bakgrund

2.1 Styrdokument

I Skollagen (SFS 2010:800), 1 kap. 2§, framkommer det att utbildning inom varje skolform ska vara likvärdig, vilket innebär att undervisningen inte kan utformas på samma sätt överallt. Hänsyn ska tas till elevers olika förutsättningar och behov. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. De elever som har en intellektuell funktionsnedsättning som leder till att de inte kommer kunna uppnå grundskolans kunskapskrav ska tas emot i grundsärskolan (7 kap. 5§). Elever som riskerar att inte nå upp till grundskolans eller grundsärskolans kunskapskrav har rätt till extra anpassningar (3 kap. 5§) och särskilt stöd (3 kap. 7§). En form av särskilt stöd är särskilda undervisningsgrupper, som elever inom grundskolan och grundsärskolan kan bli placerade i (3 kap. 11§).

Vidare framgår det (10 kap. 2§) att utbildningen ska utformas så den bidrar till personlig utveckling, att eleverna förbereds för aktiva livsval samt skapar en god grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska även främja en social gemenskap och allsidiga kontakter. Detta lyfts även i Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11, 2019), samt i Läroplanen för grundsärskolan, (Lgrsä11, 2018).

I skollagen (SFS 2010:800), 7 kap. 20§, framgår det att det är varje vårdnadshavares skyldighet att se till att deras barn fullföljer sin skolplikt. 7 kap. 19§ förmedlar att om en elev har en återkommande frånvaro eller en längre tids frånvaro från verksamheten ska rektor se till att frånvaron utreds. Utredningen ska ske i samråd med eleven, vårdnadshavare samt elevhälsan. Startas en utredning utifrån en elevs frånvaro ska rektor anmäla detta till huvudman.

2.2 Frånvarostatistik i Sverige

2016 presenterades den statliga rapporten *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera* (SOU 2016:94) med ledning av psykologen Malin Gren Landell. Rapporten hade som

syfte att kartlägga långvarig och återkommande skolfrånvaro (både giltig och ogiltig) i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Tidigare har enbart ogiltig frånvaro kartlagts på nationell nivå (Skolinspektionen, 2016; Skolverket, 2008; Skolverket, 2010). Ungefär 1 700 elever hade en ogiltig sammanhängande frånvaro under minst en månad höstterminen 2015 (Skolinspektionen, 2016). Antalet elever med sammanhängande frånvaro har inte ökat nämnvärt mellan 2009 och 2015, det har däremot omfattande ströfrånvaro gjort, som ökade med 50 procent mellan samma årtal (SOU 2016:94). En likvärdig ökning av ströfrånvaro förekom även mellan 2007 och 2009 (Skolverket, 2010). Både sammanhängande frånvaro och omfattande ströfrånvaro är vanligare i årskurs 7–9 än i årskurs 1–6 (SOU 2016:94). Andelen elever med sammanhängande frånvaro var något högre i grundsärskolan, medan andelen elever med omfattande ströfrånvaro var något mindre. Anledningen till detta är oklar.

2016 genomfördes även en enkätundersökning på uppdrag av Prestationsprinsen, en ideell förening, och Skandias stiftelse Idéer för livet, med syfte att kartlägga den totala frånvaron i grundskolan under höstterminen 2015 (Öhman, 2016). Enkäten besvarades av 487 skolledare och 186 kommuner. Resultatet visar att enligt skolledare var det över 38 000 elever som hade minst 10 procent frånvaro, och över 14 000 elever som hade minst 20 procent frånvaro. Enligt kommunerna var elevantalet med total frånvaro något högre; över 50 000 elever hade minst 10 procent frånvaro och över 18 000 elever hade minst 20 procent frånvaro. Målet med undersökningen var att belysa att det är fler elever det handlar om än vad tidigare nationella mätningar visat på. Detta signalerar för ett behov av en nationell kartläggning som visar på den totala skolfrånvaron (SOU 2016:94).

Idag finns det ingen nationell kartläggning av problematisk skolfrånvaro. Däremot har Skolverket (2021) nyligen presenterat en kartläggning av elevfrånvaro under höstterminerna 2019 och 2020. Kartläggningen visar andelen elever med ogiltig frånvaro samt andelen elever med total frånvaro (giltig och ogiltig). Resultatet visar att andelen elever med minst 15 procent total frånvaro i förskoleklass och grundskolan var en av sju elever under höstterminen 2019. Under höstterminen 2020 var andelen elever en av fyra. Resultaten för grundsärskolan ligger i linje med resultaten från grundskolan. Det går inte utefter detta resultat att identifiera andelen elever med problematisk skolfrånvaro, då den kartlagda frånvaron även innefattar

sjukdom, så som Covid-19. Det som däremot blir tydligt i kartläggningen är att frånvaron är högre i högstadiet både 2019 och 2020, både i grundskolan och i grundsärskolan. Skolverket poängterar att den inrapporterade statistiken från huvudmännen även tyder på en underskattning av elevernas faktiska närvaro.

2.3 Definitioner av skolfrånvaro

Inom tidigare skolfrånvaroforskning har termen *skolfobi* använts flitigt (Forsell, 2020). Det är då tal om elever som har en stark rädsla och ångest inför att vara i skolan. Det har under åren uppstått kritik mot begreppet som har ersatts mer och mer av begreppet *skolvägran*.

Skolvägran förknippas med ångest och depression (Forsell, 2020; Gren Landell, 2018) och kännetecknas av somatiska besvär på skoldagar och avsaknad av besvär på helger och lov (Knage, 2021). *Skolk* är en annan definition av skolfrånvaro (Forsell, 2020). Elever som skolkar har ofta en önskan om att göra roligare aktiviteter under skoldagen (Knage, 2021). *Föräldrastödd frånvaro* innebär att föräldrarna har ett behov av att barnen är hemma (Gren Landell, 2018). Det kan vara på grund av drogmissbruk eller psykisk sjukdom hos föräldrarna. På senare år har begreppet *hemmasittare* vunnit mark (Forsell, 2020). Skolverket (2008) definierar hemmasittare som elever som har en ogiltig heltidsfrånvaro på minst fyra veckor. Både Forsell (2020) och Gren Landell (2018) kritiserar detta begrepp då begreppet antyder att det är egenskaper hos barnet som orsakar frånvaron och att man inte undersöker omgivande faktorer påverkan. De lyfter i stället begreppet *problematisk skolfrånvaro*.

Problematisk skolfrånvaro handlar om en frånvaro som påverkar en elevs kunskapsutveckling, psykiska välmående och sociala utveckling på ett negativt sätt (Forsell, 2020). Det är ett neutralt begrepp som belyser att det är frånvaron som är problemet och inte eleven (Gren Landell, 2018). Hon menar även att begreppet ger en tydlig signal om att frånvaron är problematisk för samhället i stort.

2.4 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro

För att kunna sätta in rätt åtgärder behövs kunskap om orsakerna till skolfrånvaro (Gren Landell, 2018). Nedan presenteras individfaktorer, skolfaktorer och familjefaktorer som kan bidra till problematisk skolfrånvaro.

2.4.1 Individfaktorer

Många elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som autism och ADHD, tillhör gruppen av elever med problematisk skolfrånvaro (Forsell, 2020). Det är inte funktionsnedsättningen i sig som är en bidragande orsak till skolfrånvaro, utan det är relationen mellan eleven och omgivningen som påverkar hur eleven utvecklas och trivs i skolan.

Även inlärningssvårigheter kan vara en bidragande orsak till skolfrånvaro (Forsell, 2020; Skolverket, 2010). Personer med intellektuell funktionsnedsättning har ofta inlärningssvårigheter i form av en nedsatt begåvning, vilket bland annat visar sig genom att de har svårt att ta in mycket information, samt att de har ett konkret sätt att tänka (Jakobsson & Nilsson, 2019). I Skolverkets (2010) rapport framgår det att andelen elever med fullständig ogiltig frånvaro är något högre i grundsärskolan än i grundskolan, men att det är osäkert varför. Några av de intervjuade rektorerna förklarar att det kan röra sig om en känsla hos eleverna att inte "höra hemma någonstans" i samband med tonårstiden.

Vidare kan psykisk och fysisk ohälsa vara bidragande faktorer till skolfrånvaro (Skolverket, 2010). Ångest förekommer hos de flesta elever med skolfrånvaro (Fleischer, 2020). Ångest kan leda till depression. Tecken på depression kan vara att barnet eller ungdomen isolerar sig, vänder på dygnet och att hen är irriterad (Gren Landell, 2018). Författaren lyfter även social rädsla som en bidragande faktor till skolfrånvaro.

2.4.2 Skolfaktorer

Skolfaktorer som kan leda till problematisk skolfrånvaro kan vara att eleven inte förstår ett ämne, att eleven har kompisar som inte går på lektionerna eller att det finns ett behov av särskilt stöd som inte tillgodoses (Skolverket, 2010). Ytterligare faktorer kan vara att eleven

är känslig för förändringar och övergångar, bristande struktur, störande beteende från andra elever, buller i klassrummet (Forsell, 2020). Även höga krav och stress är riskfaktorer (Gren Landell, 2018). En annan central påverkansfaktor i skolan är relationer till andra elever (Forsell, 2020). Fleischer (2020) hävdar att mobbing, både i skolan och på sociala medier, kan leda till skolfrånvaro. Relationen mellan elev och lärare kan också vara en riskfaktor (Gren Landell 2018). Det kan handla om bristande tid för att skapa en relation, många lärarbyten eller ett beteende hos elever eller läraren som utmanar relationen. På organisationsnivå kan en bidragande faktor vara att skolan har ett närvarosystem som inte fungerar (Skolverket, 2010).

2.4.3 Familjefaktorer

Elevers familjeförhållanden kan vara en bidragande orsak till skolfrånvaro (Forsell, 2020). Det kan handla om familjekonflikter, skilsmässor, våld inom familjen och låg socioekonomisk status. Det kan även handla om att en förälder har ett missbruk eller psykisk sjukdom som gör att barnet behöver ta hand om föräldern (Gren Landell, 2018). Några av eleverna i Skolverkets (2010) rapport har varit med om dödsfall i familjen, har föräldrar som är arbetslösa, är sjuka eller som utsätts för misshandel. Detta har påverkat elevernas livssituation och därigenom bidragit till deras skolfrånvaro.

2.4.4 En kombination av faktorer

Att separera faktorerna på detta sätt är dock en förenklad sanning, menar Fleischer (2020). Det handlar ofta om en kombination mellan flera olika faktorer (Fleischer, 2020; Gren Landell, 2018; Skolverket, 2010). Oavsett vilka faktorer som ligger bakom skolfrånvaron måste det ske en grundlig utredning kring dessa som leder till konkreta förändringar (Skolverket, 2010). Gren Landell (2018) hävdar att det ofta finns en utlösande faktor till frånvaron som sedan vidmakthålls av ytterligare faktorer (se figur 1). Det är viktigt att både ta reda på den utlösande faktorn och de faktorer som vidmakthåller frånvaron. Författaren tydliggör detta genom en illustration.

Figur 1. Med inspiration av Gren Landell (2018, s. 51).

2.5 Konsekvenser av problematisk skolfrånvaro

Två dagars frånvaro per månad blir tjugo dagar på ett år. Det innebär ett års frånvaro – ett års förlorad skolgång – under hela grundskoletiden. Det är inte svårt att förstå att så mycket frånvaro leder till negativa konsekvenser. Vi vuxna behöver känna till det för att agera i tid.

(Gren Landell, 2018, s. 41)

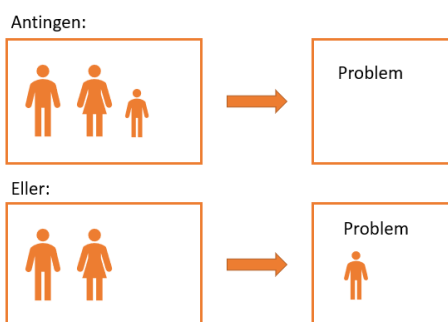
Citatet från Gren Landell (2018) visar att hög skolfrånvaro leder till negativa konsekvenser. En negativ konsekvens är att elevers förmåga att interagera med andra utanför skolan minskar vid långvarig frånvaro (Forsell, 2020). Förskjuten dygnsrytm och sömnbrist, som är en vanlig konsekvens av frånvaro, kan leda till negativa tankar och ångest som kan utvecklas till depression (Gren Landell, 2018). Frånvaro kan även leda till konflikter inom familjen. Yllner (2021) har skrivit en reportageberättelse om livet när hennes egen dotter var frånvarande från skolan. Hon berättar om de skuld känslor hon kände när de inte lyckades få i väg sin dotter till skolan. "Jag såg det som en defekt hos mig när jag speglade mig i andra människors ögon" (s 21).

Gren Landell (2018) hävdar att elevens frånvaro är ett allvarligt samhällsproblem som inte bara berör skolan. Detta lyfter även Yllner (2021) och menar att om ett barn inte klarar av att gå till skolan så berörs familjen och skolan, men om flera barn inte klarar av att gå till skolan

påverkas hela samhället. Föräldrarna kan inte arbeta i den grad som de borde och det blir kostsamt för samhället om eleven blir arbetslös till följd av tidigare skolfrånvaro.

2.6 Vägen tillbaka till skolan – att främja närvaro

Det är ofta en kombination av flera faktorer som bidrar till en ökad närvaro i skolan (Skolverket, 2010). Enligt Fleischer (2020) är det viktigt att barnet får vara delaktigt i planeringen. Detta behöver göras genom att de vuxna står på barnets sida. Att använda maktutövning är ingen effektiv väg att gå, då barnets obehag till att gå till skolan kommer öka ännu mer. Hon förtydligar detta genom illustrationen nedan (se figur 2). Den översta bilden visar att de vuxna står på barnets sida, genom att alla jobbar tillsammans för att lösa problemet. Det icke önskvärda scenariot förklarar hon med den understa bilden, som visar på att barnet står ensamt med sitt problem.

Figur 2. Med inspiration av Fleischer (2020, s. 32).

Nedan presenteras olika faktorer som spelar in vid det närvarofrämjande arbetet; skolan, interaktionen mellan hem och skola samt samverkan med andra instanser.

2.6.1 Skolan

Skolklimatet och den fysiska lärmiljön har stor påverkan på elevers lärande och välbefinnande (Forsell, 2020; Gren Landell, 2018). Genom en anpassad miljö kan skolan motverka frånvaro (Skolverket, 2010). Anpassningar i miljön kan vara att se över möblemang och belysning för att möta behoven hos elever med perceptuella svårigheter och koncentrationssvårigheter (Gren Landell, 2018). Andra anpassningar som kan bidra till ökad närvaro är enskild

undervisning, anpassat schema, vuxenstöd under raster, hembesök och taxiskjuts (Forsell, 2020). En placering i särskild undervisningsgrupp är också en vanlig anpassning (Skolverket, 2009). Mindre undervisningsgrupper har varit fördelaktiga för elevers ökade närvaro, då det finns färre elever att förhålla sig till och det finns en större tillgänglighet av lärare (Forsell, 2020). Läraren har lättare att möta varje elev i en mindre klass och eleverna har lättare att skapa relationer med varandra (Gren Landell, 2018).

I Skolverkets (2010) rapport framkommer det att bemötandet från skolpersonal är den absolut viktigaste faktorn för att få tillbaka en elev till skolan. Det behöver finnas någon i skolan som ser och förstår eleven. Även goda relationer med andra elever kan bidra till att en elev känner trygghet och glädje och vill vara i skolan (Gren Landell, 2018). Vänskap och relationer med andra elever kan bli en viktig länk mellan skolfrånvaro och skolnärvaro (Forsell, 2020). I arbetet med att främja närvaro och förebygga frånvaro har elevhälsan en central roll (Gren Landell, 2018). Ett elevhälsoteam består ofta av kurator, speciallärare/pedagog, skolpsykolog, skolsköterska och skolläkare. Deras individuella uppdrag ser olika ut och de arbetar olika nära övrig skolpersonal, men deras gemensamma och primära uppgift är att arbeta förebyggande och hälsofrämjande.

2.6.2 Interaktion mellan hem och skola

En god kommunikation och en samsyn mellan hem och skola ökar förutsättningarna för att elever ska komma tillbaka till skolan (Forsell, 2020; Gren Landell, 2018; Skolverket, 2010). Skolan behöver engagera och stötta föräldrarna (Skolverket, 2010). Föräldrar får mer ork och kraft till att i sin tur stötta sitt barn om de känner att de blir lyssnade på (Gren Landell, 2018). Närvarofrämjande åtgärder för samarbetet mellan hem och skola är att skolan behandlar föräldrarna som jämbördiga och kompetenta, att det finns tydliga regler för hur kontakten ska ske och att tydliggöra vilket ansvar samtliga parter har.

2.6.3 Samverkan med andra instanser

Då det oftast finns flera bakomliggande faktorer till en elevs frånvaro behövs insatser på flera nivåer; inom skolan, familjen och ofta även inom socialtjänsten och vården (Gren Landell, 2018). För att samverkan mellan hemmet, skolan och andra instanser ska vara gynnsam behöver det finnas tydliga ramar om hur det ska ske, exempelvis rollfördelning och hur

uppföljning ska gå till (Skolverket, 2010). En ledande aktör i samarbetet kring problematisk skolfrånvaro är socialtjänsten, på grund av att det finns risk att skolfrånvaro leder till psykosocialt ogynnsam utveckling (Gren Landell, 2018). En annan viktig aktör i detta samarbete är hälso- och sjukvården, och då främst BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) och Habiliteringen. Även polisen kan närvara, då risk finns för att skolfrånvaron beror på eller leder till ett riskbeteende. Yllner (2021) anser att det bör finnas ett *hemmasittarteam* som ansvarar för att få ihop olika aktörer. Genom att ha ett team som ansvarar för samarbetet kan insatserna sättas in tidigare och förhoppningsvis leda till att problemen inte blir så stora.

2.7 Sammanfattning

Det har genom åren gjorts försök att ge en bild av frånvaroläget i svenska skolor (Skolinspektionen, 2016; Skolverket, 2008; Skolverket, 2010; Skolverket, 2021; SOU 2016:94; Öhman, 2016). Det finns idag inte någon statistik på hur många elever som har problematisk skolfrånvaro. Det finns ett behov av en sådan kartläggning, då problematisk skolfrånvaro är ett växande problem både nationellt och internationellt. Problematisk skolfrånvaro påverkar en elevs kunskapsutveckling, psykiska välmående och sociala utveckling på ett negativt sätt (Forsell, 2020). Problematisk skolfrånvaro påverkar även samhället i stort (Gren Landell, 2018; Yllner, 2021).

För att kunna sätta in rätt åtgärder och kunna vända skolfrånvaro till skolnärvaro behövs kunskap om orsakerna till frånvaron (Gren Landell, 2018). Det finns både individ-, skol- och familjefaktorer, men det ofta är en kombination av flera faktorer som leder till problematisk skolfrånvaro (se bl.a. Fleischer, 2020; Forsell, 2020; Gren Landell, 2018; Skolverket, 2010). Detsamma gäller i arbetet med att vända skolfrånvaro till ökad skolnärvaro. Det behövs insatser på flera plan (Skolverket, 2010). Viktiga faktorer som spelar in vid det närvarofrämjande arbetet är anpassningar i skolan, samarbete mellan hem och skola och samverkan mellan skola, hem och samhälleliga instanser (Forsell, 2020; Gren Landell, 2018; Skolverket, 2009; Skolverket, 2010; Yllner, 2021). Att arbeta närvarofrämjande handlar om att stärka de faktorer som gör att barn och ungdomar mår bra fysiskt, psykiskt och socialt för att på så sätt få barnen och ungdomarna att vilja vara i skolan (Gren Landell, 2018). I detta

arbete finns inga enkla lösningar (Fleischer, 2020). Ett komplext problem kräver komplexa lösningar genom ett samarbete mellan hemmet, skolan och samhället.

3 Tidigare forskning

Vi har använt oss av den digitala söktjänsten Primo via Mälardalens Universitet, för att söka efter relevant forskning kring problematisk skolfrånvaro. Där har vi fått tillgång till flera olika databaser (bl.a. EBSCOhost, ProQuest, PubMed, SAGE Journals, SWEPUB) vilket har underlättat vårt sökande. Sökord som vi använt är bland annat *problematic school attendance*, *promote school attendance*, *hemmasittare* och *problematiske skolfrånvaro*. Vi begränsade vår sökning genom att välja *peer-reviewed*, det vill säga endast expertgranskade artiklar, och att enbart välja artiklar mellan årtalen 2015–2021 för att kunna presentera den nyaste forskningen inom fältet. Av de forskningsartiklar vi valde ut är två svenska och 16 internationella. Forskningsöversikten består av 18 artiklar totalt. Vi valde även en svensk avhandling och en artikel om systemteori som berör vårt teoriavsnitt. I vår sökning och presentation av forskningsfältet framkommer det att den största delen av tidigare forskning kring problematisk skolfrånvaro berör bakomliggande orsaker och konsekvenser. Genom sökningen hittade vi inte lika mycket forskning kring vägen tillbaka till skolan. Vi hittade heller inte någon forskning kring problematisk skolfrånvaro i grundsärskolan, vilket resulterat i att vi inte kunnat presentera så mycket kring detta.

3.1 Problematiske skolfrånvaro

Problematiske skolfrånvaro och skolnärvaro är viktiga ämnen att studera, både inom utbildningsforskning och inom hälsoforskning, då frånvaron kan kopplas till både elevens skolsituation och elevens hälsa (Kearney m.fl., 2020). Inom utbildningsforskning lyfts kopplingar till bland annat lägre akademiska prestationer, lägre provresultat och skolavhopp, menar forskarna. Inom hälsoforskning kopplas frånvaro ihop med exempelvis ångest och depression, social isolering och beteendeproblem. Skolfrånvaro anses ofta vara en kritisk folkhälsofråga. Att ha kännedom om skolfrånvaro är viktigt för att kunna sätta in förebyggande åtgärder (Askeland m.fl. 2020).

Knage (2021), som i sin studie presenterar och analyserar forskningsfältet kring problematiske skolfrånvaro, menar att det idag är den psykologiska forskningen kring fenomenet

skolfrånvaro som dominerar. Det leder till att fokus hamnar på individuella faktorer, särskilt ångest. Forskaren belyser att eftersom långvarig skolfrånvaro är ett komplext fenomen som innefattar flera faktorer, är det nödvändigt att utmana de psykologiska ansatserna kring ämnet för att ge plats åt forskning med sociokulturella perspektiv som kan bidra med utveckling av nya tankesätt som kan visa på skolfrånvarons komplexitet.

3.2 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro

I tidigare forskning lyfts det fram flera bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro; psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar, relationer i skolan och hemförhållanden.

3.2.1 Psykisk ohälsa och funktionsnedsättningar

Fornander och Kearney (2019b) har i sin studie undersökt riskfaktorer bland ungdomar med olika nivåer av skolfrånvaro. Bland de lägre nivåerna av skolfrånvaro upplevde ungdomarna brist på motivation i skolan. Bland de ungdomar som hade högre grad av frånvaro syntes tydligare symtom på oro och trötthet. I en studie av Askeland m.fl. (2020), som har som syfte att undersöka sambandet mellan skolfrånvaro och depression, framkommer det att detta samband finns redan vid låga nivåer av skolfrånvaro. Studien visar en tydlig koppling mellan depressiva symtom och graden av frånvaro. De ungdomar som hade störst frånvaro hade starkare symtom på depression. Ett intressant fynd var dock att depression och skolfrånvaro hade ett samband med ungdomarnas sömn. Forskarna drar slutsatsen att för lite sömn bidrar till att ungdomar får svårare att hantera stressiga situationer och kan därför relateras till depressiva symtom som påverkar skolfrånvaron negativt.

Totsika m.fl. (2020) har studerat förekomsten av skolfrånvaro hos elever med autism, genom att intervjua 486 föräldrar. Studien visar att nästan hälften av eleverna hade en omfattande skolfrånvaro på minst 10 procent. Skolfrånvaron ökade med åldern och forskarna visar även på att skolfrånvaron hos elever med autism ökar hos de som går i en ordinarie skola jämfört med de som går i en resursskola. Även Gubbels m.fl. (2019) lyfter i sin studie, som handlar om riskfaktorer för skolfrånvaro, kopplingen mellan hög skolfrånvaro och stigande ålder hos eleverna. Denna koppling, menar de, framkom oavsett om eleverna hade en

funktionsnedsättning eller inte. Forskarna visar även på i sin studie att elever med inlärningssvårigheter och låg intelligens löper större risk att utveckla problematisk skolfrånvaro.

3.2.2 Relationer i skolan

Havik m.fl. (2015) har tagit del av 5 465 norska elevers uppfattningar om orsaker till skolfrånvaro. I deras resultat framkommer det att sämre relationer till klasskamrater är en stark riskfaktor till skolfrånvaro. Som en följd av detta spelar även lärarens förhållningssätt in, då denne kan bidra till eller förhindra bland annat mobbning och social utestängning från klasskamrater. Det framkommer även att en sämre relation till läraren eller mindre stöd kan orsaka skolfrånvaro. Detta lyfter även Filippello m.fl. (2019). I deras studie framkommer det att lärarens förhållningssätt har stor betydelse för hur eleverna upplever skolan och kan således vara en bidragande orsak till skolfrånvaro. En lärare som inte ser till varje enskild elevs behov eller som visar ett ogillande gentemot vissa elever kan bidra till att eleverna känner skam, skuld och ångest och känner sig utanför skolans sammanhang. Forskarna menar att detta i sin tur kan leda till att eleverna undviker att be om hjälp och stöd och söker sig till andra sammanhang utanför skolan.

3.2.3 Hemförhållanden

Hemförhållanden lyfts också fram som en orsak till skolfrånvaro i tidigare forskning. Kearney m.fl. (2019) har i sin studie undersökt hur skolfrånvaro kategoriseras och förklaras, genom att ta del av bland annat forskares och föräldrars syn på området. Det framkommer att skolfrånvaro kan bero på att föräldrar håller sina barn hemma på grund av sysslor i hemmet, för att dölja misshandel, för att skydda barnet från ett trauma eller för att lindra en förälders separationsångest. Fornander och Kearney (2019a) har i sin studie undersökt möjliga riskfaktorer i hemmiljön för ungdomar med olika grad av skolfrånvaro. I studien deltog 341 ungdomar i åldrarna 5–17 år. Resultatet visar att en lägre grad av frånvaro tydligare kunde relateras till konflikter inom familjen, medan högre nivåer av frånvaro lättare kunde kopplas ihop med att eleverna inte får akademiskt stöd hemma, att de inte får hjälp med läxor eller att de är mindre aktiva på sin fritid.

3.3 Konsekvenser av problematisk skolfrånvaro

Forsell (2020) har i sin avhandling tagit del av elevers, föräldrars och skolpersonals syn och erfarenheter av problematisk skolfrånvaro. Föräldrar i studien berättar att barnen dragit sig undan från sociala sammanhang och fritidsaktiviteter. Eleverna berättar att de upplevt obehag inför att delta i offentliga sammanhang och att de har känt oro och nedstämdhet. I studien framkommer det även att elevernas problematiska skolfrånvaro har lett till att föräldrarna påverkats. Flera föräldrar berättar att de känt både skam och skuld över att barnen inte går till skolan. Problematisk skolfrånvaro leder till konsekvenser även i skolan, så som brist på undervisning, lägre resultat och betyg samt akademiska svårigheter (Kearney m.fl., 2019). Dessa konsekvenser kan bestå upp till vuxen ålder och även där skapa en stor problematik, bland annat i form av arbetslöshet och utanförskap.

3.4 Vägen tillbaka till skolan – att främja närvaro

I tidigare forskning framkommer det flera faktorer som har betydelse i det närvarofrämjande arbetet; skolan, samverkan samt behandling och program.

3.4.1 Skolan

Daily m.fl. (2020) har i sin studie undersökt skolklimatet i relation till skolnärvaro och har kommit fram till att ett positivt skolklimat kan främja närvaron och förbättra betygen. I Forsells (2020) intervjustudie, med elever, vårdnadshavare och skolpersonal, blir det tydligt att det behövs förändringar i skolmiljön som är anpassade efter elevens behov för att kunna öka närvaron. De förändringar som haft god effekt som framkommer i intervjuerna med både elever, föräldrar och skolpersonal är bland annat skolbyte, undervisning i mindre sammanhang och betydelsefulla vuxna i skolan. Det är speciellt betydelsefulla vuxna som har varit viktiga i det närvarofrämjande arbetet. Förtroendefulla relationer mellan elever och skolpersonal lyfts av både elever, föräldrar och skolpersonal. Ofta finns det en nyckelperson som fungerar som en brygga på vägen tillbaka till skolan. Att ha en trygg nyckelperson i det komplexa sociala system som skolan utgör har varit en bidragande faktor till att elever vänt frånvaro till ökad närvaro, enligt respondenterna i Forsells studie.

Gentle-Genitty m.fl. (2020) lyfter i sin studie, som har som syfte att presentera en ny metod för hur skolor kan dokumentera elevers närvaro och frånvaro, vikten av ett gott närvarosystem för att främja närvaro och förebygga frånvaro. Genom ett fungerande närvarosystem kan skolan snabbare fånga upp de elever som riskerar att få en hög frånvaro.

3.4.2 Samverkan

I USA har man engagerat sig de senaste åren med att hitta strategier för att öka skolnärvaron och förebygga frånvaro, menar Childs och Grooms (2018). Forskarna har i sin studie försökt belysa detta och resultatet visar på vikten av ett samarbete mellan skolan och andra samhällsorganisationer. Detta är något som Gren Landell m.fl. (2015) också argumenterar för och menar att ett samarbete mellan hemmet, skolan och övriga instanser är av stor vikt för att kunna arbeta med problematisk skolfrånvaro. De har i sin studie kommit fram till att den viktigaste faktorn till att förebygga frånvaro är att samtliga yrkesverksamma har kunskap om problematisk skolfrånvaro och dess orsaker. Det är även viktigt med en samsyn för att kunna arbeta förebyggande. Forsell (2020) drar slutsatsen i sin studie att en gemensam förståelse för styrkor, svagheter och möjliga vägar framåt hos både elever, föräldrar och skolpersonal ökar förutsättningarna för ökad skolnärvaro. Även Kearney och Graczyk (2020) har i sin översiktsstudie kommit fram till att det, på grund av att skolfrånvaro är ett komplext problem på flera nivåer, behövs insatser på flera olika nivåer samt ett samarbete dem emellan för att främja skolnärvaro.

3.4.3 Behandling / program

I tidigare forskning beskrivs också flera behandlingsprogram i närvarofrämjande syfte. Maynard m.fl. (2018) har jämfört åtta studier, som inkluderar 435 barn och ungdomar med problematisk skolfrånvaro, med syfte att undersöka effekten av psykosociala behandlingar. Det framkommer att barn och ungdomar som får psykosocial behandling har större förmåga att öka sin närvaro i skolan. Det var svårare att se effekten av behandlingen på barnen och ungdomarnas ångest, vilket de anser beror på att det behövs långsiktiga uppföljningsstudier för att kunna avgöra om den ökade närvaron kan leda till minskad ångest.

I Sverige finns det ett insatsprogram för elever med problematisk skolfrånvaro som kallas för Hemmasittarprogrammet. Det är en kognitiv beteendemodell som drivs av Magelungen, som

är en skol- och behandlingsverksamhet som riktar sig till barn och unga i omfattande behov av särskilt stöd. Strömbeck m.fl. (2021) har i sin studie utvärderat Hemmasittarprogrammet. Genom att undersöka närvaro och barnens ångest, depression och livskvalitet före, under och efter programmet kommer forskarna fram till att både frånvaron och de psykiska besvären minskade i omfattning. Hemmasittarprogrammet är utformat för att öka skolnärvaron och minska psykiska besvär. Insatser för barnet/ungdomen är bland annat social träning, färdighetsträning och succesiv återintegrering i skolan. Insatser för familjen är bland annat möten med vårdnadshavare för att se över regler och rutiner samt konfliktminskningsstrategier. Insatser för skolpersonal är bland annat att samtala om elevers enskilda behov och metoder för att anpassa skolmiljön för att möta dessa behov. Utöver att elevernas närvaro ökade och att deras psykiska mående förbättrades efter programmet förbättrades även vårdnadshavares mentala hälsa.

Ett likande program finns i Tyskland som Reissner m.fl. (2019) beskriver i sin studie. Det är ett program som riktar sig till elever med problematisk skolfrånvaro och består av fyra delar; kognitiv beteendeterapi, familjerådgivning, skolrådgivning och ett träningsprogram för eleven. Fokus ligger på återintegrering i skolan och att lindra de psykiska besvären hos eleverna. De tre första delarna i programmet är obligatoriska, medan den sista delen, träningsprogrammet, är frivilligt. Studien visar dock att de elever som deltog på den sista delen hade en större benägenhet att öka sin skolnärvaro, då fysisk aktivitet bidrog till positiv inverkan på elevernas ångest och depression.

3.5 Sammanfattning

I dagens skolfrånvaroforskning hamnar fokus oftast på individuella faktorer hos eleven, något som Knage (2021) vill se en ändring på, på grund av skolfrånvarons komplexitet. I vår forskningsöversikt ovan framkommer det att det finns både individ-, skol- och familjefaktorer som bakomliggande orsaker till problematisk skolfrånvaro (se bl.a. Fornander & Kearney, 2019b; Havik m.fl., 2015; Kearney m.fl., 2019). Knage (2021) menar dock att problematisk skolfrånvaro beror på flera olika faktorer och att man därför behöver undersöka samtliga delar.

Konsekvenserna av problematisk skolfrånvaro är många och berör både eleven, familjen och samhället (Forsell, 2020; Kearney m.fl., 2019). De lyckade insatserna i arbetet med att öka skolnärvaron som framgår i forskningen är i linje med det som framgår i litteraturen, så som skolanpassningar och samverkan mellan hem, skola och samhällsliga instanser. Däremot lyfter både nationell och internationell forskning fram psykosocial behandling (Maynard m.fl., 2018) och speciella program som riktar sig till elever med problematisk skolfrånvaro (Reissner m.fl., 2019; Strömbeck m.fl., 2021). Vi har inte funnit någon forskning kring problematisk skolfrånvaro i grundsärskolan. Som vi redan nämnt så finns det inte så mycket forskning kring vägen tillbaka till skolan, vilket gör det än mer intressant för oss att lägga betoning på det i vår egen studie.

4 Teoretisk referensram

I vår studie använder vi oss av systemteori för att få en djupare förståelse för hur de möjligheter och hinder som elever, vårdnadshavare och skolpersonal beskriver kan förklaras och tolkas.

4.1 Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell

Urie Bronfenbrenners (1977) tolkning av systemteori kallas ofta för en utvecklingsekologisk modell. Idén bakom denna modell är att en individs utveckling påverkas av olika system. Bronfenbrenner lyfter fram vikten av att sätta individens utveckling i relation till alla de system som barnet är en del av. En individ kan förändras genom att de omgivande systemen ändras och utvidgas (Bronfenbrenner, 2009). En individ är med andra ord inte en isolerad enhet, utan hens utveckling är beroende av samspelet mellan flera kontextuella strukturer. Ska en individs beteende studeras menar därmed Bronfenbrenner (1977) att man behöver ta hänsyn till det sammanhang individen befinner sig i.

Bronfenbrenner (1977) beskriver relationen mellan individ och miljö utifrån olika system. Han delar in dessa system i individ-, mikro-, meso-, exo-, makro- och kronosystem (se figur 3). Systemen är strukturerade i succesiva nivåer, där var och en av systemen är inkluderad i nästa. Längst in i modellen finns *individsystemet*, som representerar barnet, dess egenskaper och förutsättningar (Bronfenbrenner, 2009).

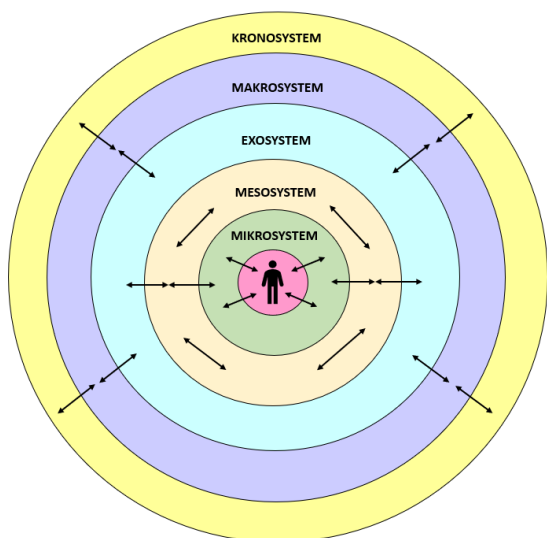
Närmast barnet finns sedan *mikrosystemet*, barnets närmiljö, som består av nära och viktiga personer och objekt, exempelvis familjemedlemmar, kompisar och skolan (Bronfenbrenner, 1977). I mikrosystemet påverkar människornas relationer varandra (Bronfenbrenner, 2009). Mikrosystemet består med andra ord av de personer och objekt som har en direkt närhet till barnet (Bronfenbrenner, 2009). De som ingår i systemet utgör, tillsammans med relationerna mellan dem och barnet, kvaliteten på mikrosystemet (Bronfenbrenner, 1977).

Nästa cirkel är *mesosystemet* som berör relationerna mellan miljöerna i mikrosystemet, exempelvis mellan hem och skola (Bronfenbrenner, 1977). Mesosystemet är med andra ord ett system av delarna i mikrosystemet. Utifrån ett utvecklingsekologiskt perspektiv blir det viktigt att se på hur de olika mikrosystemen interagerar med varandra, med andra ord hur de påverkar samt påverkas av varandra, då detta även påverkar barnet på individnivå.

Nästa cirkel, *exosystemet*, är en förlängning av mesosystemet (Bronfenbrenner, 1977). Systemet handlar om samspelet mellan miljöer som barnet ofta inte närvarar vid men ändå berörs av, exempelvis föräldrars situation, grannskap, kommunikation och transportmöjligheter, samt informella sociala nätverk. Andra miljöer som tillhör exosystemet kan vara skolans personalsituation och kommunens barnomsorgspolitik (Bronfenbrenner, 1994).

Den yttersta cirkeln är *makrosystemet*, vilket innefattar övergripande samhällsliga påverkansfaktorer, som lagar, politik och ekonomi (Bronfenbrenner, 1977). Makrosystemet skiljer sig från övriga system då systemet inte berör barnets specifika sammanhang, utan handlar om allmänna prototyper. Systemet visar däremot på de kontextuella förutsättningar som barnet befinner sig i. Denna samhällsnivå kan därför ha indirekt påverkan på barnets utveckling och livsvillkor.

Kronosystemet, som är en tidsaspekt, sluter sig runt samtliga system i Bronfenbrenners (1977) modell. Bronfenbrenner vill med detta system belysa att tiden är en viktig aspekt att ta hänsyn till, både i relation till barnet och till dennes omgivning (Bronfenbrenner, 1994). Politiska förändringar leder exempelvis till att skolors sätt att arbeta förändras (Bronfenbrenner, 1977). Även barnet förändras över tid under sin utveckling. Bronfenbrenner (2005) lyfter begreppet PPCT (process-person-context-time) som visar på relationen mellan de olika delarna som påverkar individens utveckling.

Figur 3. Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (egengjord).

Inom systemteorin är helheter den grundläggande faktorn (Nilholm, 2021). Modellen behöver förstås genom att granska samspelet mellan delarna samt mellan systemet och omgivningen. Nilholm förklarar det så här:

Till exempel kan vi inte förstå barns situation i skolan utan att känna till de lagar och förordningar som gäller, såsom skollagen och läroplanen, alltså faktorer i makrosystemet. Om föräldrar förlorar sina arbeten är detta en förändring i barnets exosystem som påverkar dess situation. Utvecklingssamtal har redan nämnts som exempel på ett mesosystem som knyter samman två olika mikrosystem: hem och skola. Bronfenbrenners modell blir alltså användbar på så sätt att den uppmärksammar ett flertal faktorer som påverkar barns situation och utveckling (s. 35).

Den utvecklingsekologiska modellen går att koppla till problematisk skolfrånvaro, som är ett komplext problem på flera nivåer. På samtliga nivåer i modellen går det att finna möjliga orsaker till skolfrånvaro. På individnivå kan individuella faktorer påverka skolnärvaron. På mikronivå kan exempelvis skol- och familjerelaterade förklaringar kopplas till skolnärvaro. På mesonivå kan sociala relationer (mellan hem och skola eller inom skolan) påverka skolnärvaro. På exonivå kan exempelvis politiken påverka skolans utformning och

förutsättningar vilket i sin tur kan påverka skolnärvaro. Även skolans organisation och skollagen kan påverka skolnärvaro. Samtidigt som olika faktorer på olika nivåer kan vara orsaker till skolfrånvaro, krävs det insatser på samtliga nivåer för att främja skolnärvaro.

5 Metodologi

För att kunna besvara frågeställningarna har vi tagit del av tidigare forskning kring problematisk skolfrånvaro. Vi har även genomfört intervjuer med elever, vårdnadshavare och skolpersonal.

5.1 Metod och metodval

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ metod i vår studie. En kvalitativ studie berör frågor som *hur?* eller *vad?* (Jacobsson & Skansholm, 2019) och huvudfokus är deltagarnas upplevelser kring problemet (Creswell & Poth, 2017). Valet av en kvalitativ metod föll sig naturligt då vi ville ta del av deltagarnas tankar och erfarenheter för att försöka tolka och förstå problemområdet. Enligt Creswell och Poth (2017) är en kvalitativ metod användbar när det behövs en detaljerad förståelse för det som studeras, vilket vi får genom att samtala direkt med deltagarna och låta dem berätta om sina tankar och erfarenheter. Sammantaget består en kvalitativ studie av deltagarnas röster, forskarens beskrivning och tolkning av problemet samt ett bidrag till nuvarande forskning eller en uppmaning till förändring (Creswell & Poth, 2017). En nackdel med en kvalitativ studie är att det är svårt att dra generella slutsatser, till skillnad mot en kvantitativ metod som undersöker en större mängd data för att lättare kunna generalisera (Stukát, 2011). Då vårt syfte med vår redovisning och bearbetning av resultaten är att, som vi nämnt ovan, försöka tolka och förstå olika infallsvinklar av problemområdet väger fördelarna med en kvalitativ studie högre än nackdelarna.

5.2 Datainsamling

Eftersom studien har en kvalitativ ansats där vi ville ta del av deltagarnas tankar och erfarenheter, använde vi oss av intervjuer (med elever och vårdnadshavare) och enkäter med öppna frågor (till skolpersonal) som datainsamlingsmetod. Enligt Jacobsson och Skansholm (2019) är både intervjuer och enkäter med öppna frågor användbara metoder i detta avseende, då deltagarna ges möjlighet att ge utförliga svar.

Vi använde oss av semistrukturerade intervjuer med elever och vårdnadshavare. Med det menas att frågorna i intervjuguiden innehåller olika teman som ska beröras (Jacobsson & Skansholm, 2019). Frågorna är öppna och de kan ställas i vilken ordning som helst. Ofta tillkommer nya frågor under intervjun och respondentens svar får stort utrymme. Då vi ville ta del av deltagarnas erfarenheter och tankar kring vårt problemområde, föll det sig naturligt att vi använde oss av få och öppna frågor i stället för flera styrda frågor. Innan intervjuerna med elever och vårdnadshavare konstruerades två olika intervjuguider (se bilaga 2), en för elever och en för vårdnadshavare. Jacobsson och Skansholm (2019) lyfter detta och anser att det är klokt att göra en intervjuguide, där studiens problemställning används för att konstruera teman med underliggande intervjufrågor. Denna guide blir ett verktyg under intervjuerna.

Vår tanke var från början att enbart använda oss av intervjuer som datainsamlingsmetod, men på grund av rådande Coronapandemi fick vi tänka om, då det rådde stor lärarbrist på skolorna på grund av sjukdom. Vi valde därför, i samråd med vår handledare, att skicka enkäter med öppna frågor till skolpersonal och bad dem besvara frågorna skriftligt. En fördel med enkäter med öppna frågor är tidsåtgången, de tar inte lika lång tid att genomföra som intervjuer (Jacobsson & Skansholm, 2019). Enkäterna bestod av samma frågor som skulle ha använts vid fysiska intervjuer. På grund av att vi på detta sätt inte hade möjlighet att ställa direkta följdfrågor fick vi lov av samtliga deltagare att höra av oss om vi hade följdfrågor.

5.3 Urval

Vi har använt oss av ett målstyrt urval. Ett målstyrt urval är vanligt i kvalitativa studier, menar Jacobsson och Skansholm (2019), och innebär att organisationer, individer eller dokument som lämpligast kan belysa problemställningen väljs ut. Det målstyrda urvalet består ofta av ett tvåstegsurval, där man först väljer ut en organisation och sedan specifika individer. Vi valde därför ut elever som har haft problematisk skolfrånvaro, vårdnadshavare som har barn som har haft problematisk skolfrånvaro och skolpersonal som har erfarenhet av att arbeta med elever med problematisk skolfrånvaro. I urvalet av elever riktade vi oss till elever i stort, utan att specifikt involvera elever med intellektuell funktionsnedsättning. Däremot riktade vi oss till skolpersonal som arbetar både inom grundsärskola och grundskola.

I vår studie deltog fyra elever, sex vårdnadshavare och 15 skolpersonal (se bilaga 3). Susannes son och Elins dotter var hemma under ett år i lågstadiet. Moa, Linn, Fridas son och Petras dotter var hemma under mellanstadiet. Tiden de var hemmasittande varierade mellan ett och två år. Tim, Saga, Lenas son och Annikas dotter var hemma under högstadiet. För dem varierade också frånvaron mellan ett och två år. Cissi är lärare och arbetar på skolnärvaroteamet i hennes kommun. Maja, Sofie och Alice arbetar som lärare på olika grundskolor i skilda kommuner. Ingela är också lärare men arbetar på en gymnasieskola. Emma arbetar som specialpedagog i en särskild undervisningsgrupp. Hanna är också specialpedagog men arbetar på en grundsärskola. Adam, Gun och Caroline är speciallärare och arbetar på varsin grundskola i skilda kommuner. Tilde, Ylva och Astrid arbetar som kuratorer. Tilde och Ylva arbetar på skilda grundskolor medan Astrid arbetar på en kombinerad grund- och grundsärskola. Åsa arbetar som rektor på en grundskola och Gunilla, som också är rektor, arbetar på en grundsärskola.

5.4 Genomförande

Vi började med att mejla ut vårt missivbrev (se bilaga 1) till elever, vårdnadshavare och skolpersonal. När deltagarna godkänt sin medverkan bokades dag och tid in. Intervjuerna med elever och vårdnadshavare genomfördes digitalt på grund av Coronapandemin. För att inte gå miste om fördelarna med fysiska intervjuer där man kan läsa av kroppsspråk, valde vi att genomföra intervjuerna via Teams så vi hade tillgång till videoupptagning. Det var endast en vårdnadshavare som valde att genomföra intervjun via telefon. Varje intervjutillfälle startade med att vi berättade tillvägagångssättet för intervjun; att vi spelar in den, hur lång tid den kommer att ta samt att deltagarna får avbryta när de vill. Intervjuguiden använde vi som stöd under varje intervju. Vi använde oss av två ljudupptagningsmetoder, mobiltelefon och dator, för att minimera risken att teknik krånglade. Vi valde att inte föra anteckningar vid sidan av, då vi anser att det är lätt att tappa fokus på intervjun. Skolpersonalen, som i stället fick enkäter, mejlade vi frågorna till efter att de godkänt sitt deltagande.

5.5 Dataanalys

För att kunna analysera insamlade data transkriberades samtliga intervjuer som vi haft med elever och vårdnadshavare. Transkribering innebär att en intervju skrivs av ordagrant (Jacobsson & Skansholm, 2019). Ordagrant innebär att man utöver de sagda orden även kan skriva ut pauser, skratt och så vidare. I våra transkriberingar har vi valt att skriva med detta då vi anser att bland annat pauser och skratt ger en tydligare bild av det som sägs.

Efter transkriberingen läste vi igenom texterna flera gånger och även enkäterna som skolpersonalen svarat på. I varje deltagares svar plockade vi ut nyckelord. Jacobsson och Skansholm (2019) förklarar att nyckelord framkommer när forskaren kodar insamlade data. För att få fram ett material att utgå från behövs insamlade data kodas. De nyckelord vi fick fram i vår dataanalys blev sedan ramen för kategorierna som vi redovisar i vårt resultatavsnitt. Att kategorisera nyckelord på detta sätt för att hitta mönster kallas för kvalitativ innehållsanalys (Jacobsson & Skansholm, 2019).

5.6 Tillförlitlighet och validitet

Tillförlitlighet innebär hur tillförlitligt resultatet i en studie är i förhållande till det som ska undersökas (Jacobsson & Skansholm, 2019). Det handlar om *hur* man undersöker. Vid intervjuer handlar det om, utöver vad man frågar, även hur man frågar. Frågorna behöver vara klara och tydliga så inte missförstånd uppstår. Genomförandet behöver tänkas igenom så respondenten känner sig trygg i sammanhanget, att utrustning fungerar och att den avsatta tiden hålls. I vår studie har vi beaktat detta då vi genomfört våra intervjuer. Vi har vägt för och nackdelar med intervjuer som metodval, vi har bearbetat våra intervjuguider samt provintervjuat en varsin kollega innan de riktiga intervjuerna för att vi skulle känna oss bekväma och trygga i intervjuprocessen. Jacobsson och Skansholm (2019) lyfter vikten av att intervjuaren är väl förberedd. Vi har även beaktat för- och nackdelar med enkäter. En fördel som Jacobsson och Skansholm (2019) lyfter är att det inte finns någon risk för intervjuaren att påverka deltagaren, något som kan hända vid en fysisk intervju. En nackdel med enkäter är att det inte går att ställa följdfrågor, menar författarna. Detta har vi haft i åtanke och därför bött samtliga skolpersonal om att få återkomma om vi har några följdfrågor.

Tillförlitlighet, som även kallas reliabilitet, är nära sammankopplat med validitet, som handlar om *vad* man undersöker (Jacobsson o& Skansholm, 2019). Det som undersöks behöver vara relevant för att kunna besvara forskningsfrågorna, lämplig metod behöver används för undersökningen och det ska inte finnas systematiska mätfel i undersökningen. Eftersom våra intervjufrågor och våra enkäter utgår från våra frågeställningar har vi gjort vad vi har kunnat för att samla ihop relevant data för att på så sätt besvara frågeställningarna.

5.7 Etiska aspekter

Inom olika forskningsområden finns det forskningsetiska *kodexar*, som styr hur forskaren ska agera för att handla etiskt korrekt (Vetenskapsrådet, 2017). Inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning delas det grundläggande individskyddskravet upp i fyra huvudkrav; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). I *informationskravet* framgår det att forskaren har skyldighet att informera deltagarna om forskningsuppgiftens syfte, vilka villkor som gäller för deltagande samt att det är frivilligt att delta. Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva får bestämma om de vill medverka. *Konfidentialitetskravet* berör sekretess och innebär att deltagarnas uppgifter förvaras säkert så inte obehöriga kan ta del av dem. *Nyttjandekravet* handlar om att den insamlade data enbart får användas i den aktuella studien och inte för andra forskningsändamål.

I vår studie har vi beaktat samtliga krav. Informationskravet har vi beaktat då vi informerat samtliga deltagare om syftet med studien och vilka villkor som gäller för deltagande. Genom att vi har informerat deltagarna om att det är frivilligt att delta och att de när som helst kan avbryta sitt deltagande, har vi beaktat samtyckeskravet. Då alla elever utom en var under 15 år bad vi även om vårdnadshavares samtycke till att delta. För att uppfylla konfidentialitetskravet har vi avidentifierat deltagarna i studien, samt förvarat insamlade data på ett säkert sätt. Slutligen har nyttjandekravet beaktats då vi enbart kommer använda resultatet för denna studie. Data kommer också att förstöras efter att uppsatsen är godkänd.

6 Resultat

I detta avsnitt presenteras studiens resultat. Empirin grundar sig i svaren från de intervjuer vi har haft med elever och vårdnadshavare och de enkäter med öppna frågor som skolpersonal besvarat. Resultatet inleds med en presentation av orsakerna till elevernas skolfrånvaro, och utgår från elevernas och vårdnadshavarnas intervjuer, med syfte att besvara studiens första frågeställning. Därefter presenteras elevernas, vårdnadshavarnas och skolpersonalens erfarenheter och upplevelser av möjligheter och hinder i det närvarofrämjande arbetet med syfte att besvara studiens andra frågeställning.

6.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro

Flera bakomliggande faktorer kunde urskiljas i elevernas och vårdnadshavarnas intervjuer som orsaker till skolfrånvaro. Dessa omfattade *diagnos/psykisk ohälsa, hemförhållanden och skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse*.

Alltså jag mådde ju inge bra i skolan, för det va så mycket folk överallt hela tiden... å sen så... fick jag så mycket ångest, panikattacker i skolan liksom... men ingen så här lyssnade på mig... (Moa)

Citatet ovan illustrerar att flera bakomliggande faktorer samspelade, att det med andra ord inte enbart fanns en orsak till skolfrånvaron, något som flera elever och vårdnadshavare lyfte fram.

6.1.1 Diagnos/psykisk ohälsa

Enligt flera elever och vårdnadshavare var en av orsakerna till att eleverna blev hemmasittande att de hade en diagnos eller led av psykisk ohälsa. Några vårdnadshavare beskriver att deras barns olika diagnoser inom det neuropsykiatriska spektret bidrog till att skolfrånvaro uppstod. Vårdnadshavarna menar att de svårigheter eleverna hade i och med sina funktionsnedsättningar ledde till att de upplevde skolan som påfrestande, vilket resulterade i att de till slut inte orkade gå till skolan. För en elev ledde ett skolbyte i årskurs 7 till

depression. Hon berättar att hon tappade aptiten och isolerade sig vilket ledde till att hon inte orkade gå till skolan.

*Det gick inte att förklara... För jag visste inte själv vad som var fel eller vad som hände inom mig. Jag ville bara ligga i mitt mörka rum i sängen och skrika rakt ut.
(Saga)*

En annan elev har diagnostiserad ångest och hon berättar att hon fick kraftigare och kraftigare panikattacker, vilket gjorde det svårt för henne att hantera sina panikattacker under skoldagarna. Hon berättar att hon inte kände någon livsglädje under den här perioden.

Jag kunde liksom inte gå ut på en promenad utan... att jag liksom nästan svimmade ihop för att jag hade ingen kraft eller energi liksom... (Moa)

De skolpersonal som arbetar inom grundsärskolan kan inte se en tydlig koppling mellan intellektuell funktionsnedsättning och problematisk skolfrånvaro, vilket de tror beror på att eleverna redan befinner sig i en anpassad skolform. De är däremot eniga om att bemötandet från omgivningen kan bidra till att elever med intellektuell funktionsnedsättning får problematisk skolfrånvaro.

Jag tror inte själva intellektuella funktionsnedsättningar i sig är orsaken till skolfrånvaro. Det handlar snarare om hur eleven har blivit bemött i sina svårigheter, det är den viktiga delen. Men självklart tror jag som sagt att elever med intellektuell funktionsnedsättning kan ha en ökad risk, men betyder inte att det alltid är så, för oftast hamnar elever med intellektuell funktionsnedsättning på särskola och där brukar de känna sig hemma. (Astrid)

6.1.2 Hemförhållanden

Även hemförhållanden lyfts fram som en orsak till skolfrånvaro av några av deltagarna. En av eleverna berättar att han och hans familj har flyttat sex gånger under de senaste tre åren, vilket har lett till att han har fått byta skola varje gång. Han berättar att det var svårt för honom att

börja om på nytt i en ny skola, både kunskapsmässigt och relationsmässigt, vilket resulterade i att han inte fann någon mening med skolan och därför blev hemmasittande.

*Jag hinner få vänner men som sedan försvinner. Relationer skapas men hålls inte.
Hann typ ingenting, kom in i skolan och sedan blev det en flytt. (Tim)*

6.1.3 Skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse

Två av eleverna och samtliga vårdnadshavare i studien berättar att en bidragande orsak till elevernas frånvaro var skolans brist på anpassningar och kunskap. Några upplevde att kraven i olika ämnen ökade, eleverna hann inte med uppgifterna och det nödvändiga stödet uteblev. Några upplevde att skolans fysiska miljö inte var anpassad då det var mycket ljud och människor runt omkring.

*Klassen var jättestor.... o det blev aldrig tyst! Det var svårt jag kunde liksom inte...
koncentrera mig... Ibland fick jag vara i små grupprum... Kändes bättre... men
tyckte ändå uppgifterna och skolan var svåra... (Linn)*

En annan bidragande orsak till elevernas skolfrånvaro enligt några av eleverna och vårdnadshavarna var en brist på förståelse hos personalen i skolan. Två vårdnadshavare upplevde att skolan inte såg deras barns behov. De berättar att skolan endast erbjöd eleverna extra anpassningar om de befann sig i klassrummet.

*Inga relationer erbjöds så vida barnet inte... var i klassrummet. Utan dom sa till
och med att det räcker inte att ni är i skolan barnet måste gå in i klassrummet
annars räknas det inte (Frida)*

*Och där var det väldigt fyrkantigt, det var liksom... nej han ska in i klassrummet
det är bara i klassrummet som undervisning kan hållas... (Susanne)*

Flera elever upplevde en brist på förståelse från skolans personal och de uttrycker att ”ingen lyssnade” på dem i skolan. En av eleverna berättar att den sista tiden innan hon blev helt

frånvarande från skolan slutade de vuxna på skolan att prata med henne. De kunde gå förbi henne när hon satt i korridoren, utan att säga någonting, medan hon hade en panikattack.

Det var ju... liksom värst i femman då liksom... fick jag eh dom värsta så här panikattackerna... å de va då dom liksom, inte hjälpte mig alls asså dom slutade prata med mig helt... (Moa)

6.2 Vägen tillbaka till skolan

Samtidigt som deltagarna beskriver flera orsaksfaktorer till skolfrånvaro lyfter de också fram flera faktorer för ökad närvaro – vägen tillbaka till skolan – vilket berör studiens andra frågeställning.

Det finns inte bara en grej utan det har ju varit så hära... olika grejer som har gått i varandra att vi hade tur att få utredning, att vi hade tur å få kontakt med den här personen på kommunen... eh, så det är svårt att säga för det finns liksom inte en sak... (Lena)

Enligt ovanstående citat har det handlat om att vägen tillbaka till skolan har innefattat flera olika faktorer, vilket de flesta elever och vårdnadshavare upplever. I resultatet blir det tydligt att dessa faktorer består av både möjligheter och hinder. Möjligheter som lyfts fram är *relationer, anpassningar i skolan, samarbete mellan skolan och hemmet* samt *samverkan mellan skolan, hemmet och andra instanser*. Samarbete och samverkar lyfts dock även fram som ett hinder i det närvarofrämjande arbetet, tillsammans med *elevens mående, tid* och *skolans förutsättningar*.

6.2.1 Relationer

I studien framkommer det av samtliga deltagare att en av de viktigaste faktorerna till att elevernas återgång till skolan ska bli lyckad är relationer. Relationen till skolpersonal förbättrades för två av eleverna först när de bytte skolform till en särskild undervisningsgrupp. De berättar att det var en högre personaltäthet i de särskilda undervisningsgrupperna vilket ledde till att den nya personalen hade större förutsättningar att skapa relationer med dem.

Eleverna kände att personalen såg dem och lyssnade på dem, något de inte upplevde när de gick på större skolor.

Den nya personalen fanns där för mig... jag kunde lita på någon mer än bara mamma nu... kändes bättre i den nya skolan (Linn)

Andra elever och vårdnadshavare berättar att det var en nära relation till en specifik person som utgjorde en betydande faktor för att komma tillbaka till skolan. I några fall handlade det om att en person från skolan träffade eleven utanför skolan för att skapa en relation, till exempel som Elin (en av vårdnadshavarna) berättar nedan.

Den här nya elevassistenten kom hem till oss två gånger i veckan för att förutsättningslöst bygga en relation med dottern. Dom lekte med kaniner, spelade Tik Tok, eller spelade in Tik Toks, och testade godis. Ja, dom gjorde massor med trams. (Elin)

Genom att skapa en trygg relation kunde de sedan börja närma sig skolan, då elevassistenten blev elevens brygga mellan hemmet och skolan. Andra vårdnadshavare berättar att deras barn haft en person från skolan som bland annat kommit hem och hämtat dem på morgnarna och på så sätt skapat en stark relation med dem, medan andra vårdnadshavare berättar om hur viktig det är att ha goda relationer inom familjen och att alltid finnas där för sitt barn. En av de viktigaste bitarna är tilliten till ditt barn, berättar en annan vårdnadshavare. Sätt inte press på barnet utan barnet måste ha en tillit, det är överlevnad, menar hon.

Annars blir det ju det här att... man känner att man har ingen på sin sida och då, till slut det värsta liksom ja man kan ju ta självmord. (Annika)

Flera av skolpersonalen i studien lyfter fram att en god relation till eleven är avgörande i det närvarofrämjande arbetet. Eleven behöver känna sig trygg och säker, enligt skolpersonalen. Skolan behöver finnas där och vara redo att backa om kraven blir för höga, berättar en av

skolpersonalen. En annan skolpersonal anser att en god relation blir elevens anknytning till skolan.

Oftast har dessa elever inte några kamratrelationer som gör att det känns viktigt att komma till skolan. Där får vi i skolan kompensera för det och bygga relationer med vuxna på skolan som kommer hem för till exempel hemundervisning eller någon typ av social aktivitet. (Adam)

En viktig komponent i arbetet med relationer är, enligt flera av skolpersonalen, att eleven inte får känna sig bortglömd. En av skolpersonalen tycker även hon att relationer är en viktig komponent, men anser att relationen med eleven först kan skapas när eleven väl är på plats i skolan.

Både elev och vårdnadshavare behöver stöd i att få eleven till skolan. Väl där kan skolan skapa relationen och lägga upp arbetet så att eleven kanske börjar lyckas och får ett ökat självförtroende. (Gunilla)

6.2.2 Anpassningar

De flesta deltagare i studien lyfter fram olika anpassningar i skolan som en annan möjlighet till att öka skolnärvaron. För flera elever och vårdnadshavare blev placeringen i en särskild undervisningsgrupp alternativt resursskola en avgörande anpassning för eleverna. Deltagarna berättar att det då det blev ett lugnare sammanhang, det fanns mer personal som kunde se eleverna och de upplevde att de fick mer hjälp. En av vårdnadshavarna tydliggör detta genom citatet nedan.

Det är liksom, det är ett lugn... och är man åtta elever i klassen, som han är i nu i då, den här särskilda undervisningsgruppen... eh då får du en annan kontakt med lärare du kan be om hjälp på ett annat sätt. (Susanne)

En annan framgångsrik anpassning som nämns av flera elever, vårdnadshavare och skolpersonal är att eleverna, när de ska återgå till skolan, får en anpassad studiegång där

skoldagarna kortas ner till en början för att sedan ökas på succesivt. Att öka närvaron i små steg är något som flera anser är viktigt.

*Hon fick börja i en liten klass... med en sån anpassad studiegång, på så vis kunde vi starta i små steg... först blev det någon dag i veckans till att utöka succesivt.
(Petra)*

En av skolpersonalen berättar om flera olika anpassningar de gör på hennes skola, men är noga med att belysa att anpassningarna behöver utgå från elevens behov. Anpassningar sätts in utifrån de identifierade orsakerna till skolfrånvaro. Olika anpassningar kan vara anpassat material, extra vuxennärvaro eller hembesök. Hon berättar att för en av hennes elever, som har varit hemmasittande och nu succesivt är på väg tillbaka till skolan, har användandet av en AV1 robot varit en lyckad anpassning för att eleven ska kunna delta i undervisningen igen.

Vi har genom regionen hyrt en AV1 robot. En avatar som är hennes ögon, öron och röst. Hon deltar via en iPad hemma och kopplar upp sig på roboten. Hon får uppgifter av mig som jag lämnar i hemmet och mycket ligger på hennes classroom. (Maja)

Andra lyckade anpassningar som lyfts fram av en del skolpersonal är distansundervisning och hemundervisning. En av skolpersonalen har uppmärksammat att distansundervisningen under Coronapandemin har ökat hemmasittande elevers delaktighet i undervisningen. Den skolpersonal som arbetar på skolnärvaroteamet, och därmed arbetar utåt mot kommunens olika skolor, ser en stor möjlighet i att kunna hjälpa skolorna med lyckade anpassningar. Genom en ordentlig kartläggning kan möjligheter synliggöras för varje enskild elev.

Skolorna behöver ofta verktyg för att acceptera att problematiken kan vara mångbottnad, och sällan förklaras bara med hänvisning till familj, funktionshinder eller trivsel. (Cissi)

6.2.3 Samarbete och samverkan

En annan möjlighet, men också även ett hinder, i vägen tillbaka till skolan är enligt vårdnadshavare och skolpersonal samarbete och samverkan. För de flesta vårdnadshavarna i studien har det varit avgörande med ett gott samarbete med skolan och samverkan tillsammans med skolan och andra instanser i samband med upprättande av en samordnad individuell plan (SIP) för att eleverna ska kunna komma tillbaka till skolan. Vårdnadshavarna berättar att de instanser som ofta deltar är Socialtjänsten, BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) och Habiliteringen (Habiliteringsmottagningen för barn och ungdomar). Två vårdnadshavare berättar att SIP-möten har hjälpt mycket i deras barns återgång till skolan. Den ena vårdnadshavaren berättar även att det är viktigt att alla tar sitt ansvar i samverkan kring eleven, som framgår av citatet nedan.

*Jag skulle också vilja säga liksom att man som förälder också sträcker ut en hand att man går lite utöver vad som egentligen... eh är i min föräldraroll att man gör det som förälder det är en framgång till att lyckas, och också att skolan gör det eh... att liksom socialtjänsten gör det att BUP gör det... att det inte blir så mycket i prestige eh... för så har det vart med gamla skolan... och inte liksom lägga skuld och ansvar... utan i stället som man gör på SIP-möte hur kan vad kan jag göra... Vad är min tårtbit som jag kan göra och bidra med för att lyckas med barnet?
(Susanne)*

En annan vårdnadshavare, som enbart har positiva erfarenheter av SIP-möten, berättar att hennes dotter fick delta i två Hemmasittarprogram genom Socialtjänsten, något som hjälpte henne i vägen tillbaka till skolan. Programmen fokuserade på att öka ungdomarnas självkänsla, välmående och stöd i att skapa rutiner i vardagen. Där var det väldigt låga krav, de fick stanna så länge de orkade och de fick välja om de ville delta i övningarna eller bara observera. Det var precis vad dottern behövde just då, för att minska pressen och skammen hon kände för att hon inte var i skolan.

Så det är verkligen sorgligt att folk tror att hemmasittare gör det för att dom vill det. Det är ju världens självmord. Ingen vill vara en hemmasittare. (Annika)

Enligt många av skolpersonalen i studien är samarbete med hemmet och samverkan med andra instanser viktigt i det närvarofrämjande arbetet, men endast några av dem anser att det

har varit en lyckad insats. En skolpersonal berättar att hon har en unik möjlighet genom sitt arbete på skolnärvaroteamet att ha ett helikopterperspektiv och länka samman familjer, skolor och instanser genom SIP-möten.

Det är viktigt för oss att aktivera rätt kompetens i våra ärenden, vare sig den finns inom vårt team eller utanför. I varje enskilt ärende uppmanar vi skolan till att regelbundet kalla alla involverade parter till gemensamma uppföljningar med syfte att utvärdera hur arbetet gått, och vad som ska göras mer eller mindre av, och av vem. (Cissi)

SIP-möten har dock inte enbart upplevts som positivt enligt skolpersonalen. Flera av skolpersonalen upplever att samverkan genom SIP-möten blir ett hinder och en belastning i det närvarofrämjande arbetet. De berättar att dessa möten ofta inte leder någonstans. En av skolpersonalen upplever att det finns brister i samverkan då det inte finns någon som har ett övergripande ansvar för att samordna samtliga instanser.

Det behövs tydligare rutiner och samarbete oss i mellan för att få en tydligare samverkan. Många gånger saknas det en ansvarig för hela det gemensamma arbetet, en lots. (Åsa)

En av skolpersonalen, som upplever SIP-möten som ett hinder i det närvarofrämjande arbetet reagerar på hur de olika instanserna ofta lämnar över ansvaret på varandra.

Jag blir ofta besviken på BUP, Habilitering, socialtjänst och LSS. Jag har sett alltför många elever hamna mellan stolarna och hört instanser säga på sittande möte "men har inte ni på NN just en sån lösning som behövs här?" Någon annanismen är utbredd kan man säga... (Emma)

Även om flera deltagare upplever hinder i samarbete och samverkan, menar de ändå att det är den viktigaste faktorn för att eleven ska kunna återgå till skolan.

Det är en enormt viktig del av skolans utvecklingsarbete att täppa igen de fallgropar som får ett stort antal barn att hamna utanför skolgemenskapen –

något som påverkar självbild, mående och framtidsutsikter. Ett folkhälsoarbete med andra ord. (Cissi)

6.2.4 Elevens mående

En faktor som enbart ses som ett hinder när eleverna ska återgå till skolan, enligt deltagarna i studien, är elevens mående. Några vårdnadshavare berättar att deras barn, på grund av deras mående, har svårt att komma ifrån hemmet, trots stora kraftansträngningar från både skolan och vårdnadshavarna.

Den läraren försökte också allt för att... få honom... eh dit och väldigt bra väldigt lyhörd han sa... om han så vill ha undervisning i skogen så kommer han dit å ville han va hemma så kommer jag dit eller vill han sitta hemma hos en annan så kommer jag dit eller hos mig så han var väldigt flexibel... och försökte på alla möjliga sätt... men han har inte varit mottaglig på... på nånting det har bara vart nej jag orkar, han har liksom bara inte orkat så... (Lena)

Trots att studien visar på att elevens mående är ett hinder i återgången till skolan, anser de flesta av deltagarna att måendet är en av de viktigaste faktorerna att ta hänsyn till i det närvarofrämjande arbetet. En av vårdnadshavarna menar att man behöver jobba med grundpelarna först; mående, sömn, mat och aktivitet. Måendet behöver vara någorlunda i fas annars så kan inte eleven lära in något och då fungerar det inte att vara i skolan.

Vi har ett gemensamt mål, barnet ska må bra och barnet ska komma till skolan... men det måste må bra först. Jobba på att barnet får lyckas, det skulle jag vilja säga för att barn som är hemma dom har, jag skulle vilja säga att självkänslan är helt utplånad nästan... (Susanne)

När eleverna mår bra så de orkar komma till skolan är det viktigt att de varje dag får känna att de lyckas, menar två av skolpersonalen.

Får vi till det, så kommer vi också få till skolnärvaron. Om våra elever får lyckas, ökar möjligheterna otroligt mycket att de kommer tillbaka även nästa dag. Och dagen efter det. (Caroline)

6.2.5 Tiden

Hälften av vårdnadshavarna och skolpersonalen lyfter tiden som ett hinder i återgången till skolan. Vårdnadshavarna anser att allt tar för lång tid; utredningar, remisser och kartläggningar bland annat. En vårdnadshavare menar att för hennes dotter tog det nio år och fyra utredningar innan hon fick en ADD-diagnos och medicin. Vårdnadshavaren berättar vidare vad dottern sagt när medicineringen påbörjades:

Mamma vet du, jag hör fortfarande gruset under fötterna, med det stör mig inte längre... (Annika)

Med citatet ovan menar vårdnadshavaren att medicinen hjälpte hennes dotter att kunna återgå till skolan, men att hon anser att det tog alldeles för lång tid innan de fick hjälp. Även två av skolpersonalen anser att insatser från utomstående instanser tar lång tid. Några andra av skolpersonalen känner att deras tid i skolan inte räcker till för att stötta eleverna. Det menar även den skolpersonal som arbetar på skolnärvaroteamet.

Det kan vara tidskrävande att trygga eleven i vår relation, och det arbetet kräver kontinuitet. Det innebär att vi skulle behöva låsa upp oss på få elever i stöten för att kunna arbeta intensivt. Behovet på skolorna är dock större än så, och vi får prioritera bland våra ärenden. (Cissi)

Skolpersonalen menar, med citatet ovan, att de som arbetar på skolnärvaroteamet har för många skolor som behöver deras hjälp så de hinner inte lägga den tiden som egentligen behövs på varje elev.

6.2.6 Skolans förutsättningar

Nästan all skolpersonal i studien lyfter olika hinder i skolan i det närvarofrämjande arbetet. Några berättar att behoven är för stora så skolan räcker inte till. Den särskilda undervisningsgrupp som en av skolpersonalen arbetar i är idag full, vilket gör att många

elever som egentligen skulle behöva en plats i den särskilda undervisningsgruppen inte får sina behov tillgodosedda. Några andra av skolpersonalen lyfter att behoven är svåra att tillgodose då det är stora klasser med få personal. De hinner inte med att hjälpa alla elever som har behov av extra stöd.

Jag vill kunna hjälpa så många som möjligt. Men i en klass med ca 30 elever. Hur ska man kunna hjälpa alla till det yttersta. Vissa elever behöver otroligt med stöttning. (Alice)

Klasserna idag är otroligt stora! Som ensam personal i klassen, blir det för mig ett väldigt stort uppdrag... Att försöka räcka till och tillgodose varje enskild individ är tufft. (Sofie)

TVå av skolpersonalen upplever att olika syn hos skolpersonal och en ojämn kompetens försvårar arbetet.

Som speciallärare kan jag uppleva att det största hindret, eller utmaningen, är att skapa en förståelse hos alla på skolan kring hur det vi gör, påverkar utfallet av det barnet gör. (Caroline)

Det lyfts även fram hinder högre upp i skolans organisation, enligt några av skolpersonalen, i form av bristande kompetens i skollädaingen och skolans ekonomiska förutsättningar. Även en av vårdnadshavarna upplever en brist högre upp i skolsystemet och syftar speciellt på politikens beslut.

Att man som förälder ser hur pedagoger och rektorer försöker liksom, om man tittar rektorns roll jag förstår att det är mycket ekonomi det är ju bara det att... som det handlar om och liksom den här skolreformen gjordes om och alla... alla elever skulle inkluderas i klassrummet det blev ju inge bra men det är ju inte deras det är ju politiker som har fattat dom besluten... (Susanne)

7 Analys

I det här avsnittet analyseras studiens resultat med hjälp av studiens teoretiska utgångspunkt, Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (Bronfenbrenner, 1977), med intentionen att kunna tolka och förklara deltagarnas berättelser om orsaker till skolfrånvaro och vägen tillbaka till skolan. Med den utvecklingsekologiska modellen vill Bronfenbrenner (1977) belysa att en individs utveckling påverkas av olika system. Individens utveckling behöver därmed sättas i relation till de miljöer (system) som denne är en del av. Den utvecklingsekologiska modellen bidrar därmed med till ett helhetsperspektiv kring problematisk skolfrånvaro.

7.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro

De bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro som framkommer i studien går att härleda till individ- och mikrosystemet (se figur 4) i Bronfenbrenners modell (1977). Studien visar på att en vanlig orsak till skolfrånvaro enligt deltagarna är en bakomliggande *diagnos eller psykisk ohälsa*. Individnivån i den utvecklingsekologiska modellen representerar individen med dess egenskaper och förutsättningar (Bronfenbrenner, 2009). Diagnoser och psykisk ohälsa kan även härledas till mikrosystemet, då det i resultatet framkommer att eleverna i och med sina funktionsnedsättningar och mående upplevde skolan som påfrestande. Mikrosystemet är det system som berör barnets närmiljö, där skolan räknas in, och hur mötet ser ut mellan eleven och skolan (Bronfenbrenner, 2009). Eftersom elevens mående utgör en sårbarhet är det viktigt att det finns ett stöd i elevens närmiljö som kan utgöra en skyddsfaktor. På mikronivå spelar även skolans förmåga att anpassa undervisningen in, något som också lyfts som en orsak till problematisk skolfrånvaro i studien under kategorin *skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse*.

Inom det utvecklingsekologiska perspektivet är det viktigt att se ett problemområde utifrån en helhet (Bronfenbrenner, 2005), där flera system samspelar och påverkar varandra. Vid problematisk skolfrånvaro kan således faktorer inom flera olika system tillsammans utgöra bakomliggande faktorer till frånvaro. Det kan även yttra sig genom att en bakomliggande

faktor inom ett av systemen påverkar andra system, något som studien visar på hos flera deltagare där brister i mikrosystemet påverkar eleven på individnivå. Exempelvis påverkar skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse eleven. Enligt både elever och vårdnadshavare i studien bidrog bland annat brister inom skolans förmåga att anpassa undervisningen till att eleverna inte klarade av att gå till skolan, vilket återigen visar på vikten av att elevens närmiljö bör innehålla skyddsfaktorer. Även *hemförhållanden* kan leda till skolfrånvaro, som visade sig i vår studie för den elev som bytte skola flera gånger på grund av flytt. I denna elevs fall påverkade vårdnadshavarnas beslut eleven, som till slut tappade motivationen till skolan. Idén bakom den utvecklingsekologiska modellen är att en individs utveckling påverkas av olika system (Bronfenbrenner, 1977).

Figur 4. Illustration av bakomliggande orsaker till problematisk skolfrånvaro enligt studien.

7.2 Vägen tillbaka till skolan – möjligheter och hinder

Medan de orsaker till skolfrånvaro som framkommer i studien kan härledas till individ- och mikronivå, kan de möjligheter i vägen tillbaka till skolan som deltagarna lyfter fram kopplas till flera nivåer i den utvecklingsekologiska modellen; mikro-, meso- och exosystemet (se

figur 5). De möjligheter som resultatet visar på i elevernas väg tillbaka till skolan är *relationer*, *anpassningar* och *samarbete och samverkan*. På mikronivå, det vill säga i elevens närmiljö, lyfter deltagarna i studien flera möjligheter i elevernas återgång till skolan. En av möjligheterna är skolans *anpassningar*, bland annat en placering i en särskild undervisningsgrupp, anpassad studiegång och distansundervisning. Både elever, vårdnadshavare och skolpersonal lyfter fram specifikt en placering i en särskild undervisningsgrupp som en lyckad anpassning för elever som har varit hemmasittande. En annan möjlighet på mikronivå är *relationer* och det lyfts fram både relationer med skolpersonal, relationer med kontaktpersoner och relationer inom familjen av flera av deltagarna i studien. Kvaliteten på mikrosystemet avgörs av de som ingår i systemet samt relationerna mellan dem och barnet (Bronfenbrenner, 1977). Fungerande relationer framstår således som viktiga i vår studie när det gäller mikrosystemet i den utvecklingsekologiska modellen.

Mesosystemet berör relationerna mellan miljöerna i mikrosystemet, exempelvis mellan hem och skola (Bronfenbrenner, 1977). *Samarbete* mellan hem och skola lyfts fram i studien som både en möjlighet och ett hinder i återgången till skolan. När det finns ett gott samarbete mellan hem och skola fungerar också mesosystemet. När samarbetet däremot brister tyder det på ett mindre fungerande mesosystem. Inom nästa system, exosystemet, lyfts *samverkan* mellan hem, skola och andra instanser fram i studien. Denna samverkan är enligt några deltagare en möjlighet och enligt några ett hinder. Exosystemet berör samspelet mellan miljöer som barnet ofta inte närvarar vid, men ändå berörs av (Bronfenbrenner, 1977). Enligt Bronfenbrenner (1994) kan skolans personalsituation och kommunens barnomsorgspolitik tillhöra exosystemet. Då deltagarnas berättelser visar på betydelsen av en samverkan mellan flera aktörer i arbetet med att öka skolnärvaron blir därför även meso- och exosystemet i den utvecklingsekologiska modellen viktiga i vår studie.

Samverkan framkommer, tillsammans med *elevens mående*, *tiden* och *skolans förutsättningar*, som hindrande faktorer i återgången till skolan. Studien visar därigenom på att det finns brister inom individ-, mikro-, exo- och kronosystemet (se figur 5). Flera deltagare i studien berättar att *elevens mående* har blivit ett hinder i vägen tillbaka till skolan, då eleverna inte klarar av att komma i väg till skolan. På individnivå visar därigenom studien på att elevens

mående är av stor vikt för att denne ska kunna återgå till skolan. Resultatet visar även på att det krävs ett utvecklingsarbete på mikronivå, då *skolans förutsättningar* lyfts fram som ett hinder i det närvarofrämjande arbetet i form av bland annat stora klasser och skolpersonalens brist på tid att kunna möta alla elever.

På exonivå går det att tyda resultatet som att samarbete och samverkan inte fungerar optimalt i det närvarofrämjande arbetet, vilket i sin tur kan ha påverkan på individnivå. Bronfenbrenner (2009) menar att en individ kan förändras och påverkas genom att de omgivande systemen ändras. Den problematik som studiens deltagare lyfter fram kring samverkan kan också härledas till kronosystemet, då flera av skolpersonalen i detta avseende lyfter fram *tiden* som ett hinder. De berättar att samverkansmöten tar tid, att instanser bollar över ansvaret till varandra och att insatser från andra instanser tar lång tid. En vårdnadshavare i studien berättar att det tog nio år för hennes dotter att få en diagnos och därmed medicin, vilket visar på att kronosystemet är viktigt att ta hänsyn till i det närvarofrämjande arbetet. Kronosystemet är, enligt Bronfenbrenner (1977), en tidsaspekt som omger samtliga system i den utvecklingsekologiska modellen, där bland annat politiska förändringar och barnets utveckling över tid spelar in. Studiens resultat visar således på att det finns relationer mellan de olika systemen som i sin tur kan påverka eleven, vilket Bronfenbrenner (2005) benämner PPCT (process-person-context-time).

Figur 5. Illustration av möjligheter och hinder i återgången till skolan efter problematisk skolfrånvaro enligt studien (möjligheter markeras med grönt och hinder markeras med rött)

7.3 Systemen påverkar varandra

Resultatet visar på att det finns ett utvecklingsbehov inom flera system. Eftersom systemen påverkar varandra (Bronfenbrenner, 1977) så räcker det med att det brister inom ett system för att det ska påverka de andra systemen och även elevens situation. Det är dock mer komplext än så och ofta brister det inom flera system. Utifrån vår studies resultat som visar på flera faktorer på olika nivåer som kan leda till skolfrånvaro, kan vi dra slutsatsen att problematisk skolfrånvaro behöver förstås utifrån ett större sammanhang. Genom att kartlägga orsakernas ursprung blir det lättare att tydliggöra vilka insatser som behöver göras i arbetet med att få eleven tillbaka till skolan. Problematisk skolfrånvaro är ett komplext problem och behöver ses utifrån flera olika aspekter. Genom att granska delarna, det vill säga systemen, och göra förändringar, kan man säga att helheten blir en fungerande skolgång för eleven.

8 Diskussion

Nedan presenteras metoddiskussion, resultatdiskussion, specialpedagogisk relevans, slutsats och reflektion samt förslag på vidare forskning.

8.1 Metoddiskussion

Vårt val av en kvalitativ metod har inneburit att vi har kunnat ta del av deltagarnas tankar och erfarenheter, vilket kännetecknar en kvalitativ metod (Creswell & Poth, 2017). Utifrån vårt syfte och frågeställningar anser vi att vi inte hade fått ett lika utförligt resultat om vi hade använt oss av en kvantitativ metod, där man undersöker en större mängd data för att kunna dra generella slutsatsen (Stukát, 2011). Vi har intervjuat både elever, vårdnadshavare och skolpersonal. Vi skulle kunnat begränsa oss till en målgrupp, men för att få en bredare bild av vårt problemområde valde vi att intervju tre olika målgrupper då allihop berörs av problemområdet. Ett målstyrt urval (Jacobsson & Skansholm, 2019) gav oss fördelen att kunna välja deltagare som har erfarenhet av problematisk skolfrånvaro, med förhoppningen om att kunna få svar på våra frågeställningar. En utmaning här blev att hitta elever som ville delta i en intervju, då vi hade svårt att nå ut till denna målgrupp.

Som datainsamlingsmetod använde vi oss av både semistrukturerade intervjuer, när vi intervjuade elever och vårdnadshavare, och enkäter med öppna frågor, när vi intervjuade skolpersonal. Båda datainsamlingsmetoderna visade sig ha både fördelar och utmaningar. Med elever och vårdnadshavare valde vi att genomföra semistrukturerade intervjuer, vilket enligt Jacobson och Skansholm (2019) innebär att intervjuaren använder sig av få och öppna frågor för att respondenterna ska ges stort utrymme. Genom denna form av intervju med tillhörande intervjuguide fick vi detaljerade berättelser från deltagarna, vilket var en fördel när vi skulle sammanställa resultatet. En utmaning var intervjuerna med eleverna, där vi upplevde att det var svårt för dem att prata fritt utifrån våra frågor. Genom att vi hade intervjuer kunde vi ställa fler följdfrågor, men det skulle kunna ha behövts en mer styrd intervjuguide till eleverna än vad vi hade.

En annan utmaning vi uppmärksammade under datainsamlingsfasen var när vi fick ändra insamlingsmetod gentemot skolpersonalen på grund av rådande pandemi. Genom att vi använde oss av enkäter med öppna frågor som vi skickade digitalt förlorade vi bland annat möjligheten att kunna läsa av deltagarnas kroppsspråk. Jacobsson och Skansholm (2019) menar dock att det inte tar lika lång tid att genomföra enkäter med öppna frågor vilket är en fördel. Användningen av enkäter med öppna frågor har därför möjliggjort för oss att ta del av fler deltagares berättelser.

När man genomför en studie är det viktigt att ta hänsyn till studiens reliabilitet och validitet. Reliabilitet benämns även som tillförlitlighet, och handlar om *hur* man undersöker och hur tillförlitligt resultatet är i förhållande till det som undersöks (Jacobsson & Skansholm, 2019). En utmaning under våra intervjuer med elever och vårdnadshavare var att vi som intervjuare hela tiden behövde tänka på hur vi förhöll oss gentemot deltagarna. Jacobsson och Skansholm (2019) menar att det är viktigt att tänka på hur man ställer frågor under en intervju, så inga missförstånd sker. Vi upplevde att det var lätt att följa med i deltagarnas resonemang och flika in egna tankar och åsikter, vilket vi behövde tänka på hela tiden för att inte riskera att vi på något sätt styrde deltagarnas svar. Här hade vi fördelen att vi genomförde provintervjuer innan de riktiga intervjuerna, genom att vi uppmärksammade detta redan då. Ytterligare en risk var att våra intervjuer genomfördes digitalt, då bland annat internetuppkoppling kan krångla.

En studies validitet handlar om *vad* som undersöks och om det som undersöks är relevant för att kunna besvara forskningsfrågorna (Jacobsson & Skansholm, 2019). Validiteten i vår studie hade kunnat vara högre om vi hade haft fler deltagare i vår studie. Hade det funnits mer tid hade vi intervjuat fler elever och vårdnadshavare. I studien deltog fyra elever, sex vårdnadshavare och 15 skolpersonal. Det kan upplevas som en ojämn fördelning och vi kunde med fördel intervjuat fler elever för att få en jämn balans mellan målgrupperna. Anledningen till att vi hade fler skolpersonal med i studien var för att de besvarade frågorna utifrån enkäter, vilket blev en fördel då vi kunde inkludera fler skolpersonal och på så sätt få ett bredare datamaterial. En risk vi ser med en sådan här pass liten studie är att deltagarnas berättelser lätt kan kännas igen, något som går emot konfidentialitetskravet (Vetenskapsrådet, 2002). För att

minimera denna risk har vi fingerat namnen på samtliga deltagare i studien, både i våra transkriberingar och i resultatpresentationen.

8.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att undersöka några elevers, vårdnadshavares och skolpersonals syn på orsaker till problematisk skolfrånvaro, samt möjligheter och hinder i arbetet med att främja skolnärvaro. Vi har sett flera likheter mellan deltagarnas berättelser, men även skillnader vilket visar att problematisk skolfrånvaro är komplext, då det kan se olika ut från elev till elev. Vi har enbart tagit del av elevers och vårdnadshavares syn på orsaker till problematisk skolfrånvaro, vilket kan ha lett till att vi gått miste om fler likheter och skillnader i deltagarnas svar. Motivet till detta medvetna val är dock tanken på att elever och vårdnadshavare har mer erfarenhet av speciellt orsakerna till skolfrånvaro. I frågeställningen om möjligheter och hinder i det närvarofrämjande arbetet blir däremot skolpersonalens syn viktig för oss, tillsammans med elevernas och vårdnadshavarnas syn. Resultatdiskussionen presenteras utifrån följande kategorier: bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro, vägen tillbaka till skolan – möjligheter, vägen tillbaka till skolan – hinder, problematisk skolfrånvaro hos elever med funktionsnedsättning samt problematisk skolfrånvaro – ett komplext område.

8.2.1 Bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro

För att kunna sätta in relevanta åtgärder i återgången till skolan, menar Gren Landell (2018) att orsakerna till skolfrånvaron behöver identifieras. I resultatet framkommer det att det ofta finns flera bakomliggande faktorer till problematisk skolfrånvaro, något som även Skolverket (2010) lyfter i sin rapport. De faktorer som framkommer i studien finns både hos eleven själv, inom familjen och i skolan. Enligt Forsell (2020) har många elever med problematisk skolfrånvaro en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, vilket även blir tydligt i vår studie där flera berättar att en bakomliggande *diagnos* var en av orsakerna till skolfrånvaro. Vidare är *psykisk ohälsa* en vanlig orsak till problematisk skolfrånvaro enligt tidigare forskning (Askeland m.fl., 2020; Fornander & Kearney, 2019b), något som visar sig i vår studie då en av eleverna blev hemmasittande på grund av en depression.

Tidigare studier visar på olika *hemförhållanden* som kan bidra till skolfrånvaro. Enligt Kearney m.fl. (2019) kan det bland annat handla om att föräldrar vill skydda barnet från ett trauma eller för att dölja misshandel. Fornander och Kearney (2019a) drar slutsatsen att lägre grad av skolfrånvaro kan kopplas ihop med familjekonflikter medan högre grad av skolfrånvaro kan relateras till brist på akademiskt stöd. Detta är inte något vi ser i vår studie. Endast en elev påtalade en familjefaktor som bidragande orsak till dennes frånvaro, vilket var att familjen flyttade flera gånger.

Skolans brist på anpassningar, kunskap och förståelse är en annan bakomliggande orsak till skolfrånvaro som framkommer i vår studie. Enligt deltagarna handlade det bland annat om ökade krav, uteblivet stöd och personal som inte såg elevernas behov. Flera elever i studien upplevde att skolans personal inte lyssnade på dem. Filippello m.fl. (2019) hävdar att lärarens förhållningssätt är avgörande för hur eleverna uppfattar skolan och om läraren inte ser till varje enskild individ kan det bidra till att eleven inte går till skolan. En annan studie som vi tagit del av (Havik m.fl., 2015) fokuserar mer på relationer till andra elever som en bidragande orsak till skolfrånvaro, vilket inte framkommer i vår studie. Utifrån studiens resultat och tidigare forskning (Askeland m.fl., 2020) förefaller det vara viktigt att ha kunskap om orsakerna till att en elev hamnar i problematisk skolfrånvaro, för att på så sätt ha kännedom om vilka hinder som behöver överbryggas i återgången till skolan.

8.2.2 Vägen tillbaka till skolan – möjligheter och hinder

Vårt resultat visar att möjligheterna i vägen tillbaka till skolan har handlat om insatser inom skolan, i form av *relationer* och *anpassningar*.

En stor möjlighet och även den insats som framkommit i alla intervjuer i studien vid återgången till skolan är goda *relationer* mellan eleven och skolpersonalen, vilket är i enighet med Skolverkets (2010) rapport. Även i tidigare forskning framkommer det att relationer är viktiga i det närvarofrämjande arbetet. Forsell (2020) konstaterar i sin intervjustudie att förtroendefulla relationer mellan elever och skolpersonal är av stor vikt för både elever, vårdnadshavare och skolpersonal. I Forsells resultat framkommer det att det ofta finns en nyckelperson som fungerar som en brygga på vägen tillbaka till skolan. Detta framkommer även i vårt resultat där flera vårdnadshavare berättar om hur deras barn återgått till skolan med

hjälp av viktiga personer. Det förefaller därför viktigt att bygga relationer med de elever som varit hemmasittande för att möjliggöra att de kommer tillbaka till skolan.

En annan möjlighet i vägen tillbaka till skolan som de flesta deltagare i vår studie berättar om är *anpassningar* i skolan, exempelvis en placering i särskild undervisningsgrupp, anpassad studiegång, hembesök och distansundervisning. Utöver skolbyte till ett mindre sammanhang och betydelsefulla vuxna (Forsell, 2020) framkommer inga andra effektfulla anpassningar i skolan i de tidigare studier vi tagit del av. Detta kan bero på att varje fall av problematisk skolfrånvaro är individuellt och att det krävs olika insatser för olika elever. Det kan även bero på att det, som vi nämnt tidigare i studien, inte finns så mycket forskning kring återgången till skolan och att det är anledningen till att anpassningar i skolan inte nämns i den forskning vi tagit del av. Det kan behövas mer forskning kring ökad närvaro och anpassningar i skolan för att kunna dra någon slutsats kring sambandet mellan dem.

Vårt resultat visar att de största hindren i vägen tillbaka till skolan har handlat om *samverkan*, *skolans förutsättningar* och *elevens mående*. Resultatet visar även att majoriteten av deltagarna som ser hinder i detta arbete är skolpersonalen.

Tidigare forskning visar på att det behövs en *samverkan* mellan hemmet, skolan och samhällsliga instanser för att kunna arbeta med problematisk skolfrånvaro (Childs & Grooms, 2018; Gren Landell m.fl., 2015; Kearney & Graczyk, 2020). Även om flera vårdnadshavare i vår studie har erfarenhet av lyckade samverkansmöten, upplever flera av skolpersonalen samverkan som ett hinder i det närvarofrämjande arbetet. De ser samverkan som en god möjlighet, men de flesta har erfarenhet av att denna samverkan inte fungerar fullt ut. SIP-möten beskrivs som ett hinder och en belastning och att de olika instanserna lägger över ansvaret på varandra. Det behöver finnas en gemensam förståelse kring problematisk skolfrånvaro, menar Gren Landell m.fl., (2015), vilket, enligt vårt resultat, behöver utvecklas.

Flera av skolpersonalen i studien har även känslan av att de inte räcker till, vilket faller under kategorin *skolans förutsättningar*. Skolpersonalen uttrycker att klasserna är för stora och att den tid de önskar att de kunde lägga på varje elev inte finns. Det här blir ett stort dilemma i

skolan då möjligheten att erbjuda dessa elever ett mindre sammanhang skulle kunna vara en god lösning. Däremot blir det komplicerat då det även framkommer i resultatet att det inte finns plats i dessa mindre sammanhang för alla elever som skulle behöva det. En möjlig orsak till detta dilemma skulle kunna vara skolornas ekonomiska förutsättningar. Skolans ekonomi lyfts, inom ramen för *skolans förutsättningar*, även fram i resultatet som ett hinder i arbetet med problematisk skolfrånvaro, tillsammans med bristande kompetens hos skolledningen och beslut fattade av politiker. Detta står i direkt kontrast med Skollagen (SFS 2010:800), som belyser i 1 kap. 2§ att undervisningen inte kan utformas på samma sätt överallt och att hänsyn ska tas till elevers olika förutsättningar och behov.

Även *elevens mående* visar sig, i vår studie, vara ett hinder i det närvarofrämjande arbetet. Ovan har vi lyft samverkan mellan hemmet, skolan och andra instanser, som enligt resultatet visat sig vara både en möjlighet och ett hinder. Vår tanke är att om en sådan samverkan fungerar fullt ut, borde även elevens mående kunna gynnas genom ett fungerande samarbete med BUP eller Habiliteringen. Det blir tydligt att detta är problematiskt idag och att det finns ett stort utvecklingsbehov vid samverkan kring elever med problematisk skolfrånvaro. Samtidigt lyfter tidigare forskning fram (Maynard m.fl., 2018; Reissner m.fl., 2019; Strömbeck m.fl., 2021) olika behandlingsprogram, som intensivt arbetar med eleven, familjen och skolan, som en viktig insats i det närvarofrämjande arbetet. En av vårdnadshavarna i vår studie berättar att hennes dotter deltog i två Hemmasittarprogram genom Socialtjänsten, vilket hjälpte henne i vägen tillbaka till skolan. En fråga vi ställer oss är om det kan vara så att dessa program ska ersätta dagens samverkan, eller kan dessa program komplettera den samverkan som finns idag?

8.2.3 Problematisk skolfrånvaro hos elever med funktionsnedsättning

I vårt resultat är elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar överrepresenterade när det handlar om problematisk skolfrånvaro. Det går däremot inte att dra några generella slutsatser utifrån denna studie då vi har ett lågt antal deltagare. Vi har dessutom inte intervjuat elever med intellektuell funktionsnedsättning, vilket kan leda till ett missvisande resultat. Vi har i vår sökning inte funnit någon forskning kring intellektuell funktionsnedsättning och problematisk skolfrånvaro, men däremot visar Skolverkets (2021) rapport att andelen elever i särskolan med hög frånvaro är i linje med andelen elever i grundskolan. Samtidigt visar

tidigare forskning på att skolfrånvaro förekommer oftare hos elever med autism (Totsika m.fl., 2020), vilket styrker de resultat vi fått fram i denna studie. Den tidigare forskning vi funnit kring sambandet mellan elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är däremot förhållandevis liten. Det behövs mer forskning om orsaker till skolfrånvaro och närvarofrämjande arbete för både elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och elever med intellektuell funktionsnedsättning.

Det som har visat sig vara en viktig del i återgången till skolan för de elever i vår studie som har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är ett byte av skolform till en särskild undervisningsgrupp, vilket är en vanlig anpassning vid problematisk skolfrånvaro enligt Skolverket (2009). Deltagarna i vår studie berättar att eleverna har kunnat öka sin skolnärvaro i den särskilda undervisningsgruppen då skolmiljön blivit lugnare för dem. Forsell (2020) förklarar detta med att ett mindre sammanhang med färre elever och högre personaltäthet är fördelaktigt för elever som har varit hemmasittande. Att befinna sig i ett mindre sammanhang kan även ha betydelse för elever på särskolan, enligt några av skolpersonalen i vår studie. Gubbels m.fl. (2019) hävdar att elever med inlärningssvårigheter och låg intelligens löper större risk att utveckla problematisk skolfrånvaro. Skolpersonalen som i vår studie arbetar i grundsärskolan ser dock inte denna problematik och förklarar att det kan ha att göra med att elever med intellektuell funktionsnedsättning redan har en anpassad skolform. En möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att grundsärskolan är anpassad utifrån elevernas funktionsnedsättning vilket innebär att de faktorer som i vår studie visar sig som orsaker till skolfrånvaro inte framkommer inom grundsärskolan.

8.2.4 Problematisk skolfrånvaro – ett komplext område

Trots att både vår studie och tidigare forskning visar på möjligheter i det närvarofrämjande arbetet återstår fortfarande det faktum att problematisk skolfrånvaro ökar både nationellt och internationellt (Forsell, 2020). Något behöver göras. Vi kan konstatera att problematisk skolfrånvaro är ett komplext område på grund av att det är mångfacetterat. I både studiens resultat och i tidigare forskning går det att urskilja att både orsaker till skolfrånvaro och möjligheter och hinder i det närvarofrämjande arbetet kan delas in i individ-, familje-, skol- och samhällsfaktorer (se bl.a. Daily m.fl., 2020; Filippello m.fl., 2019; Gren Landell m.fl., 2015; Kearney m.fl., 2019). Dessa fyra kategorier blir därför nödvändiga att ta hänsyn till i

det närvarofrämjande arbetet. Problematisk skolfrånvaro behöver ses ur ett multifaktoriellt perspektiv, vilket möjliggörs genom användandet av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell (Bronfenbrenner, 1977). En möjlig anledning till att det fortfarande finns många elever som inte går till skolan kan vara att dessa olika faktorer kan skilja sig mellan eleverna. En annan anledning kan vara att man inte beaktar samtliga fyra kategorier vi nämnt ovan; individen, familjen, skolan och samhället. Vi tror, precis som en av vårdnadshavarna i studien uttrycker, att ingen elev *vill* vara en hemmasittare. Med rätt förutsättningar har vi en stark tro på att alla elever kan och vill vara i skolan. Vi har bara inte kommit dit än.

8.3 Specialpedagogisk relevans

Studien har hög relevans för vårt kommande yrke som speciallärare, då vi båda två möter elever i vårt arbete som har problematisk skolfrånvaro. Då en av oss arbetar i en särskild undervisningsgrupp för elever med autism och en av oss arbetar i grundsärskolan, blir denna studie extra relevant då vi behandlat både grundskolan, grundsärskolan och särskilda undervisningsgrupper.

Enligt examensförordningen för speciallärare (SFS 2017:1111) ska vi som färdigutbildade speciallärare bland annat ta initiativ till, analysera och medverka i skolans förebyggande arbete, samt bidra till att hinder och svårigheter för eleverna i olika lärmiljöer undanröjs. Vidare ska vi utforma och genomföra åtgärdsprogram för enskilda elever tillsammans med andra instanser som arbetar kring eleverna. Enligt examensförordningen ska vi även genomföra uppföljning och utvärdering, möta behovet hos alla elever, genomföra pedagogiska utredningar och individanpassa arbetssätten för elever i behov av särskilt stöd. Vi har utifrån vår studie stärkt vår kunskap och specialpedagogiska kompetens kring problematisk skolfrånvaro och dess komplexitet. Genom att kartlägga orsaker till frånvaron, identifiera möjligheter och hinder samt upprätta relevanta insatser i samverkan med hemmet och övriga instanser, kan vi som speciallärare medverka i utvecklingsarbetet med att öka skolnärvaron i skolan.

8.4 Slutsats och förslag till vidare forskning

Genom denna studie, tidigare forskning (Kearney m.fl., 2020; Knage, 2021) och användandet av Bronfenbrenners utvecklingssekologiska modell (1977) landar vi i slutsatsen att problematisk skolfrånvaro är mångfacetterat. Det finns sällan endast en bakomliggande orsak till skolfrånvaron och det krävs sällan endast en insats i arbetet med att öka skolnärvaron. I det närvarofrämjande arbetet behöver elevens situation ses ur ett helhetsperspektiv och hänsyn behöver tas till både eleven, familjen, skolan och samhället.

I vår studie har det framkommit att det saknas forskning kring kopplingen mellan problematisk skolfrånvaro och grundsärskolan, något vi hade en förhoppning om att få se då vår specialisering är utvecklingsstörning. Då denna avsaknad av forskning skulle kunna bero på att grundsärskolan är en anpassad skolform och att det på grund av det minskar risken för problematisk skolfrånvaro, skulle det vara intressant att undersöka varför grundsärskolan inte har samma grad av problematisk skolfrånvaro som grundskolan.

Ytterligare förslag på vidare forskning är att studera sambandet mellan stigande årskurser och ökad skolfrånvaro. Detta framkommer i tidigare forskning vi tagit del av (Gubbels m.fl., 2019; Totsika m.fl., 2020), och det visar sig även i vårt resultat, men på grund av att det inte varit huvudfokus i vår studie har vi inte djupgående studerat detta samband.

Referenser

Forskningsartiklar

Askeland, K.G. Bøe, T., Lundervold, A. J., Stormark, K. M., & Hysing, M. (2020). The Association Between Symptoms of Depression and School Absence in a Population-Based Study of Late Adolescents. *Frontiers in Psychology, 11*, 1268–1268.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01268>

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *The American Psychologist, 32*(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>.

Childs, J., & Grooms, A. A. (2018). Improving School Attendance through Collaboration: A Catalyst for Community Involvement and Change. *Journal of Education for Students Placed at Risk, 23*(1–2), 122–138. <https://doi.org/10.1080/10824669.2018.1439751>

Daily, S. M., Smith, M. L., Lilly, C. L., Davidov, D. M., Mann, M. J., & Kristjansson, A. L. (2020). Using School Climate to Improve Attendance and Grades: Understanding the Importance of School Satisfaction Among Middle and High School Students. *The Journal of School Health, 90*(9), 683–693. <https://doi.org/10.1111/josh.12929>

Filippello, P., Buzzai, C., Costa, S., & Sorrenti, L. (2019). School Refusal and Absenteeism: Perception of Teacher Behaviors, Psychological Basic Needs, and Academic Achievement. *Frontiers in Psychology, 10*, 1471–1471.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01471>

Fornander, M.J., & Kearney, C.A. (2019a). Family Environment Variables as Predictors of School Absenteeism Severity at Multiple Levels: Ensemble and Classification and Regression Tree Analysis. *Frontiers in Psychology, 10*, 2381–2381.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02381>

Fornander, M.J., & Kearney, C.A. (2019b). Internalizing Symptoms as Predictors of School Absenteeism Severity at Multiple Levels: Ensemble and Classification and Regression Tree Analysis. *Frontiers in Psychology, 10*, 3079–3079.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.03079>

Forsell, T. (2020). "Man är ju typ elev, fast på avstånd": problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv, (1650-8858) [Doktorsavhandling, Umeå Universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap]. Diva.<http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1510143&dsid=-199>

Gentle-Genitty, C., Taylor, J. & Renguette, C. (2020). A Change in the Frame: From Absenteeism to Attendance. *Frontiers in Education (Lausanne), 4*.

<https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00161>

Gren Landell, M., Ekerfelt Allvin, C., Bradley, M., Andersson, M., & Andersson, G. (2015). Teachers' views on risk factors for problematic school absenteeism in Swedish primary school students. *Educational Psychology in Practice, 31*(4), 412–423.

<https://doi.org/10.1080/02667363.2015.1086726>

Gubbels, J., van der Put, C. E., & Assink, M. (2019). Risk factors for school absenteeism and dropout: A meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(9), 1637–1667. <https://doi-org.ep.bib.mdh.se/10.1007/s10964-019-01072-5>

Havik, T., Bru, E., & Ertesvåg, S.K. (2015). School factors associated with school refusal- and truancy-related reasons for school non-attendance. *Social Psychology of Education*, 18(2), 221–240. <https://doi.org/10.1007/s11218-015-9293-y>

Kearney, C.A., González, C., Graczyk, P.A., & Fornander, M.J. (2019). Reconciling Contemporary Approaches to School Attendance and School Absenteeism: Toward Promotion and Nimble Response, Global Policy Review and Implementation, and Future Adaptability (Part 1). *Frontiers in Psychology*, 10, 2222–2222. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02222>

Kearney, C.A., & Graczyk, P.A. (2020). A Multidimensional, Multi-tiered System of Supports Model to Promote School Attendance and Address School Absenteeism. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 23(3), 316–337. <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00317-1>

Kearney, C.A., Heyne, D., & González, C. (2020). Editorial: School Attendance and Problematic School Absenteeism in Youth. *Frontiers in Psychology*, 11, 602242–602242. (s. 1-3). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.602242>

Knage, F.S. (2021). Beyond the School Refusal/truancy Binary: Engaging with the Complexities of Extended School Non-Attendance. *International Studies in Sociology of Education*, 2021, pp. 1–25, <https://doi.org/10.1080/09620214.2021.1966827>.

Maynard, B. R., Heyne, D., Brendel, K. E., Bulanda, J. J., Thompson, A. M., & Pigott, T. D. (2018). Treatment for School Refusal Among Children and Adolescents: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Research on Social Work Practice*, 28(1), 56–67. <https://doi.org/10.1177/1049731515598619>

Reissner, V., Knollmann, M., Spie, S., Jost, D., Neumann, A., & Hebebrand, J. (2019). Modular Treatment for Children and Adolescents With Problematic School Absenteeism: Development and Description of a Program in Germany. *Cognitive and Behavioral Practice*, 26(1), 63–74. <https://doi.org/10.1016/j.cbpra.2018.07.001>

Strömbeck, J., Palmér, R., Sundberg Lax, I., Fäldt, J., Karlberg, M., & Bergström, M. (2021). Outcome of a Multi-modal CBT-based Treatment Program for Chronic School Refusal. *Global Pediatric Health*, 8, 2333794X211002952–2333794X211002952. <https://doi.org/10.1177/2333794X211002952>

Totsika, V., Hastings, R. P., Dutton, Y., Worsley, A., Melvin, G., Gray, K., Tonge, B., & Heyne, D. (2020). Types and correlates of school non-attendance in students with autism spectrum disorders. *Autism : the International Journal of Research and Practice*, 24(7), 1639–1649. <https://doi.org/10.1177/1362361320916967>

Litteratur

Autism och Aspergerförbundet. (2018). *Rapport Medlemsundersökning om skolgången*.

Stockholm: Demoskops marknadsundersökning. Tillgänglig:

https://www.autism.se/media/eimpib2p/skolenkat_autismforbundet_2018.pdf

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In T. Husen & T.N. Postletwaite (Eds.), *International encyclopedia of education* (2nd ed., Vol. 3, pp. 1643–1647). Pergamon Press/Elsevier Science.

Bronfenbrenner, U. (red.) (2005). *Making human beings human: bioecological perspectives on human development*. Sage Publications.

Bronfenbrenner, U. (2009). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. University Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/malardalen-ebooks/reader.action?docID=3300702&query=> (Hämtad 2022-01-14).

Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2017). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. (Fourth edition). Sage Publications.

Fleischer, A.V. (2020). *Jag vill inte till skolan: om problematisk skolfrånvaro hos barn och unga*. (Upplaga 1). Studentlitteratur.

Gren Landell, M. (2018). *Främja närvaro. Att förebygga frånvaro i skolan*. Natur & Kultur.

Jacobsson, K. & Skansholm, A. (2019). *Handbok i uppsatsskrivande: för utbildningsvetenskap*. (Upplaga 1). Studentlitteratur.

Jacobsson, I. L., & Nilsson, I. (2019). *Specialpedagogik och funktionsvariationer. Att möta barn och unga med funktionsnedsättningar i en utvecklande miljö*. Natur & Kultur.

Nilholm, C. (2021). *Teori i examensarbetet: en vägledning för lärarstudenter*. (2. upplagan). Studentlitteratur.

Nilsson, I. & Nilsson Lundmark, E. (2015). *1+1=3 Om samverkan mellan skola och arbetsliv ur ett socieekonomiskt perspektiv*. Konferensbidrag presenterat på SSA (Samverkan mellan skola och arbetsliv) 2015, Tillgänglig:
https://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/a4_ssa-rapport.pdf

SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

SFS (2017:1111). *Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)*.

Utbildningsdepartementet. Hämtad 2022-04-28 från:

https://www.lagboken.se/Lagboken/start/sfs/sfs/2017/1100-1199/d_3115975-sfs-2017_1111-forordning-om-andring-i-hogskoleforordningen-1993_100

Skolinspektionen. (2016). *Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med*

omfattande frånvaro. Skolinspektionen.

Skolverket (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan.* Rapport nr 309.

Skolverket (2009). *Skolan och Aspergers syndrom. Erfarenheter från skolpersonal och forskare.* Rapport nr 334.

Skolverket (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Långvarig ogiltig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv.* Rapport nr 341.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Reviderad 2019. (2019). Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>

Läroplan för grundsärskolan: Reviderad 2018. (2018). Skolverket.

Skolverket (2021). *Nationell kartläggning av elevfrånvaro. De obligatoriska skolformerna samt gymnasie- och gymnasiesärskolan.* Rapport 2021:10.

SOU 2016:94. (2016). *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera. Betänkande av Att vända frånvaro till närvaro – en utredning om problematisk elevfrånvaro.* Statens offentliga utredningar.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap.* Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 2011:01.

Tillgänglig:

<https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf>. Publicerad: 2017. Hämtad: 2020-10-29.

Yllner, N. (2021). *Hon kallades hemmasittare: Om skolan, tårarna och kampen i hallen*. Forum.

Öhman, A. (2016). *Skolans tomma stolar. Om frånvaro i grundskolan och hur kommuner och skolor arbetar med frågan*. TMG.

Bilaga 1: Missivbrev

Missivbrev (elev)

Hej!

Vi som arbetar med denna studie heter Malin Johnsson och Lotta Lödesjö. Vi är lärare båda två som läser till speciallärare vid Mälardalens Högskola. Studiens syfte är att undersöka möjligheter och hinder för elever på vägen tillbaka till skolan efter hög skolfrånvaro.

Skulle du kunna tänka dig att bli intervjuad kring din tidigare skolfrånvaro och hur det gick till när du bröt den frånvaron? Intervjun kommer ta max 30 minuter och den kommer att spelas in.

Allt material vi får in hanteras enligt Vetenskapsrådets etiska principer vilket innebär:

- Det du säger kommer endast användas av oss i denna studie
- Du har rätt att bestämma över din medverkan och du kan när som helst avbryta ditt deltagande
- Din medverkan är anonym. Vi använder inte ditt riktiga namn eller annan information som kan kopplas till dig i vår uppsats.
- Vi sparar inspelningen på dator skyddad med lösenord. Inspe­lningen förstörs efter att uppsatsen är godkänd.

Missivbrev (vårdnadshavare)

Hej!

Vi som arbetar med denna studie heter Malin Johnsson och Lotta Lödesjö. Vi är lärare båda två som läser till speciallärare vid Mälardalens Högskola. Studiens syfte är att undersöka möjligheter och hinder för elever på vägen tillbaka till skolan efter hög skolfrånvaro.

Skulle du kunna tänka dig att bli intervjuad kring ditt barns tidigare skolfrånvaro och hur det gick till när hen bröt den frånvaron? Intervjun kommer ta max 45 minuter och den kommer att spelas in.

Allt material vi får in hanteras enligt Vetenskapsrådets etiska principer vilket innebär:

- Det du säger kommer endast användas av oss i denna studie
- Du har rätt att bestämma över din medverkan och du kan när som helst avbryta ditt deltagande
- Din medverkan är anonym. Vi använder inte ditt riktiga namn eller annan information som kan kopplas till dig i vår uppsats.
- Vi sparar inspelningen på dator skyddad med lösenord. Inspelningen förstörs efter att uppsatsen är godkänd.

Missivbrev (skolpersonal)

Hej!

Vi som arbetar med denna studie heter Malin Johnsson och Lotta Lödesjö. Vi är lärare båda två som läser till speciallärare vid Mälardalens Högskola. Syftet med studien är att undersöka olika strategier för hur elever som har en problematisk skolfrånvaro ska kunna öka sin närvaro i skolan, genom att ta del av elevers, vårdnadshavares och skolpersonals syn på möjligheter och hinder.

Du tillfrågas därför att delta i en intervju kring ditt arbete med elever som har haft problematisk skolfrånvaro och om vägen tillbaka till skolan. Intervjun sker genom en enkät som vi mailar till dig.

Allt material vi får in hanteras enligt Vetenskapsrådets etiska principer vilket innebär:

- Det du skriver kommer endast användas av oss i denna studie
- Du har rätt att bestämma över din medverkan och du kan när som helst avbryta ditt deltagande
- Din medverkan är anonym. Vi använder inte ditt riktiga namn eller annan information som kan kopplas till dig i vår uppsats.
- Vi sparar din enkät på dator skyddad med lösenord. Enkäten förstörs efter att uppsatsen är godkänd.

Bilaga 2: Intervjuguide

Intervjuguide (elev)

1. Bakgrund (ålder, klass, hur länge var du hemma från skolan?)
2. Vad var det som gjorde att du var hemma från skolan?
3. Hur var tiden hemma?
4. Vad hjälpte dig att öka din närvaro i skolan?
5. Vad gjorde skolan för att hjälpa dig?
6. Vad gjorde dina vårdnadshavare för att hjälpa dig?
7. Vad var det viktigaste för dig i detta arbete?

Intervjuguide (vårdnadshavare)

1. Bakgrund (ålder och klass på ditt barn, hur länge hade ditt barn problematisk skolfrånvaro?)

2. Vad var det som gjorde att ditt barn hade hög frånvaro?

3. Hur var tiden hemma för ditt barn under hens skolfrånvaro?

4. Hur såg samarbetet ut med skolan kring ditt barns dåvarande frånvaro?

5. Vilka möjligheter (lyckade insatser) såg du i arbetet med att ditt barn skulle öka skolnärvaron?

6. Vilka hinder såg du?

7. Tog du/ni hjälp av andra instanser (ex. BUP, socialtjänsten)? Hur såg det samarbetet ut?

8. Vad var det viktigaste enligt dig/er i detta arbete?

Enkätintervju (skolpersonal)

1. Bakgrund (ålder, antal år i yrket, erfarenhet av att arbeta med elever med problematisk skolfrånvaro)

2. Hur ser processen ut när ni uppmärksammar att en elev har hög frånvaro?

3. Vilka möjligheter ser du i arbetet med att öka skolnärvaron hos elever med problematisk skolfrånvaro?

4. Vilka hinder ser du?

5. Tar ni hjälp av andra instanser? Hur ser det arbetet ut?

6. Vad är det viktigaste enligt dig i detta arbete?

Bilaga 3: Deltagare

ELEVER

Linn åk 6

Moa åk 7

Tim åk 8

Saga åk 9

VÅRDNADSHAVARE

Frida, mamma till en son 15 år

Annika, mamma till en dotter 16 år

Lena, mamma till en son 15 år

Susanne, mamma till en son 9 år

Elin, mamma till en dotter 10 år

Petra, mamma till en dotter 12 år

SKOLPERSONAL

Cissi, lärare, skolnärvaroteamet

Maja, lärare, grundskola åk F-9

Ingela, lärare, gymnasieskola

Sofie, lärare, grundskola åk 7-9

Alice, lärare, grundskola åk F-9

Emma, specialpedagog, resursskola åk 4-9

Hanna, specialpedagog, grundsärskola åk F-9

Adam, speciallärare, grundskola åk F-9

Gun, speciallärare, grundskola åk F-9

Caroline, speciallärare, grundskola åk F-6

Tilde, kurator, grundskola åk F-6

Ylva, kurator, grundskola åk F-9

Astrid, kurator, grundskola/grundsärskola åk F-9

Åsa, rektor, grundskola åk F-9

Gunilla, rektor, grundsärskola åk F-9